

Stichting
Pensioenfonds
Pensura

Stichting Pensioenfonds Pensura
Maarssebroeksedijk 2
3542 DN Utrecht
Postbus 40441
3504 AE Utrecht

Ingeschreven in het Handelsregister van de
Kamer van Koophandel onder nummer 30190287

Jaarverslag 2016

Inhoud

	Pagina
Organisatie pensioenfonds	5
Meerjarenoverzicht	9
Bestuursverslag	
Inleiding	11
Missie, visie en strategie	11
Financiële positie	13
Pensioenregeling	14
Communicatie	17
Beleggingen	18
Actuariële analyse resultaat	20
Uitvoeringskosten	22
Governance	24
Uitbestedingsbeleid	28
Risicomanagement	29
Toekomstparagraaf	37
Jaarrekening	
Balans per 31 december	40
Staat van baten en lasten	42
Kasstroomoverzicht	44
Grondslagen voor waardering en resultaatbepaling	45
Toelichting op de balans per 31 december	49
Gebeurtenissen na balansdatum	57
Toelichting op de staat van baten en lasten	58
Resultaatbestemming	62
Risicoparagraaf	63
Overige gegevens	
Resultaatbestemming	73
Actuariële verklaring	74
Controleverklaring van de onafhankelijke accountant	76

Pagina**Bijlagen**

Overzicht belegd vermogen	83
Verslag van het verantwoordingsorgaan (VO)	84
Reactie van bestuur	85
Samenvatting Bevindingen Visitatie Stichting	
Pensioenfonds Pensura 2016	85
Reactie van bestuur	86

Organisatie pensioenfonds

Bestuur

Het bestuur van Pensura is paritair samengesteld en bestaat einde 2016 uit 5 personen. Daarvan zijn 2 bestuurders van werkgeverszijde, 2 van werknemerszijde en 1 vertegenwoordiger namens pensioengerechtigden. Daarnaast kende Pensura einde 2016 2 aspirant-bestuursleden namens de werkgever.

In het verslagjaar was N. Mooij voorzitter van het bestuur tot 1 juli 2016. Vanaf 1 juli 2016 is H.J.J. Debrauwer voorzitter.

Einde 2016 was de bestuurssamenstelling als volgt:

Werkgeversvertegenwoordigers

H.J.J. Debrauwer (voorzitter)
J.H.M. ten Berge
Vacature (B.M. Vleerlaag als aspirant-lid)
Vacature (E.I. Bentsen als aspirant-lid)

Werknemersvertegenwoordigers

D.H.M. Geerlings (secretaris)
A.U.M. Gengler
Vacature

Vertegenwoordiger van pensioengerechtigden

B.J. Leeftink

Per 1 januari 2017 is P. Hamminga benoemd als aspirant-bestuurder namens de werknemers. De heer Hamminga is voorgedragen door de Centrale Ondernemingsraad van de werkgever.

Bestuurscommissies

Het bestuur van Pensura heeft diverse bestuurscommissies ingesteld. De taken, bevoegdheden en eisen die aan de leden van de commissies worden gesteld, zijn begin 2017 vastgelegd in commissiereglementen.

Eind 2016 waren de commissies als volgt samengesteld:

Naam commissie

Leden

Dagelijks Bestuur

H.J.J. Debrauwer (voorzitter)
D.H.M. Geerlings (secretaris)

Commissie Beleggingen

J.H.M. ten Berge (voorzitter)
H.J.J. Debrauwer
D.H.M. Geerlings
Aspirant-lid: E.I. Bentsen
Notulist: A.U.M. Gengler

Commissie Communicatie

B.J. Leeftink
Aspirant-lid: B.M. Vleerlaag

Commissie Pensioen en Financiën

A.U.M. Gengler
Aspirant-lid: B.M. Vleerlaag

De heer P. Hamminga is per 1 januari 2017 als aspirant-lid toegetreden tot de Commissie Communicatie.

De Commissie Beleggingen wordt ondersteund door de heer M. Layton, voormalig lid van het bestuur en de Commissie Beleggingen.

Visitatiecommissie

Het intern toezicht van het fonds wordt uitgeoefend door een visitatiecommissie. De taken en bevoegdheden van dit orgaan evenals de samenstelling, benoeming en werkwijze zijn vastgesteld in de statuten van het fonds en het Reglement Visitatiecommissie.

De visitatie over het verslagjaar is in 2017 uitgevoerd. De visitatiecommissie bestond uit de volgende leden:

- H. Hanneman
- F. Rijksen
- N. de Jager

In de bijlagen is een samenvatting van het rapport van de visitatiecommissie opgenomen.

Verantwoordingsorgaan

Het bestuur heeft een verantwoordingsorgaan ingesteld dat voldoet aan de Pensioenwet. De taken en bevoegdheden van dit orgaan evenals de samenstelling, benoeming en werkwijze zijn vastgelegd in de statuten van het fonds en het Reglement Verantwoordingsorgaan.

Het bestuur heeft in 2016 besloten om het verantwoordingsorgaan uit te breiden met een lid namens de gewezen deelnemers. Het verantwoordingsorgaan bestaat volgens de statuten uit 5 personen. Daarvan is 1 lid namens de werkgever, 2 namens werknemers, 1 namens de gewezen deelnemers en 1 namens pensioengerechtigden.

Het oordeel van het verantwoordingsorgaan over het gevoerde beleid in 2016 is opgenomen in de bijlagen.

Eind 2016 was het verantwoordingsorgaan als volgt samengesteld:

<i>Vertegenwoordiger van werkgever</i>	A. Dijkhuis (voorzitter)
<i>Vertegenwoordiger van de deelnemers</i>	2 Vacatures
<i>Vertegenwoordiger namens de gewezen deelnemers</i>	Vacature
<i>Vertegenwoordiger van pensioengerechtigden</i>	G. Jurgens

Per 1 januari 2017 is de heer P. Franssen benoemd tot lid van het verantwoordingsorgaan namens de deelnemers en de heer F. Snijders tot lid namens de gewezen deelnemers.

Uitbestede werkzaamheden

Administratie

Als administrateur voor het pensioenfonds zorgt AZL N.V. voor de pensioen- en deelnemersadministratie, de financiële administratie en de jaarverslaglegging.

Het beheer van de kapitalen uit de beschikbare premieregeling is uitbesteed aan ABN Amro Pension Services.

Vermogensbeheer

Het beheer van de matchingportefeuille is met ingang van 2017 ondergebracht bij BNP Paribas Investment Partners. De beleggingsadministratie is uitbesteed aan Kas Bank N.V.

Advisering en certificering

Het bestuur heeft de bestuursadviesing en -ondersteuning uitbesteed aan AZL. In het verslagjaar zijn de adviserende en uitvoerende actuariële werkzaamheden eveneens uitgevoerd door AZL. Voorts heeft het bestuur een communicatieadviseur van AZL aangesteld.

De controle van de jaarrekening is toevertrouwd aan KPMG Accountants N.V.

De actuariële certificering is belegd bij Willis Towers Watson B.V.

Website: www.pensioenfondspensura.nl

Meerjarenoverzicht

	2016	2015	2014	2013	2012
Aantallen					
Verzekerden					
Deelnemers	243	249	511	539	572
Gewezen deelnemers met premievrije rechten	644	643	357	342	311
Pensioengerechtigden	120	113	100	88	83
	1.007	1.005	968	969	966
Financiële gegevens (in duizenden euro)					
Beschikbaar vermogen voor risico pensioenfonds	159.788	145.147	140.400	119.185	112.491
Beleggingen voor risico pensioenfonds					
Belegd vermogen	159.594	145.126	140.487	119.573	111.845
Beleggingsopbrengsten	14.301	4.566	21.540	6.498	11.815
Reserves					
Algemene reserve	13.151	10.065	12.968	13.562	1.186
Technische voorzieningen					
Pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds	146.637	135.082	127.432	105.623	111.305
Herverzekeringsdeel technische voorzieningen	108	88	85	69	73
Voorziening pensioenverplichtingen voor risico deelnemers	18.409	16.558	15.495	12.815	11.559
Premiebijdragen garantiepensioen					
Werkgeversbijdragen ¹⁾	3.229	2.777	2.364	3.047	3.486

1) Het betreft hier alleen werkgeversbijdragen. De werknemerspremie was van toepassing voor de deelnemers in de nieuwe regeling, maar deze bouwen per 1 januari 2011 hun pensioen op bij het bedrijfstakpensioenfonds voor het Schoonmaak- en Glazenwassersbedrijf en is dus per deze datum premievrij.

	2016	2015	2014	2013	2012
Premiebijdragen beleggingspensioen	706	724	788	921	892
Premiebijdragen vrijwillig bijsparen					
Werknemersbijdragen	2	2	275	570	600
Uitkeringen	2.138	1.965	1.852	1.834	1.866
Dekkingsgraad					
Pensioenvermogen	178.305	161.793	140.400	119.185	112.491
Pensioenverplichtingen	165.154	151.728	127.432	105.623	111.305
FTK dekkingsgraad ¹⁾	108,0%	106,6%	110,2%	112,8%	101,1%
Beleidsdekkingsgraad ²⁾	100,4%	106,9%	–	–	–
Vereiste dekkingsgraad DNB	124,6%	126,4%	127,0%	130,0%	128,7%
Toeslagen ³⁾					
– Ambitie					
• Actief	–	–	–	–	–
• Niet actief	0,42%	1,01%	1,01%	1,56%	2,87%
– Toegekend					
• Actief	–	–	–	–	–
• Niet actief	0,00%	0,00%	0,00%	0,30%	0,00%

1) De dekkingsgraad 2014 was vastgesteld als de reserves plus de voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds gedeeld door de voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds. Vanaf 2015 is de dekkingsgraad vastgesteld als het totaal eigen vermogen plus de totale technische voorzieningen gedeeld door de totale technische voorzieningen. Dit alles op voorschrift van DNB. De dekkingsgraden van 2014 en eerder zijn niet herrekend.

2) De beleidsdekkingsgraad is bepaald als de 12-maands gemiddelde dekkingsgraad waarbij voor het einde van een kwartaal de dekkingsgraad wordt gebruikt zoals gerapporteerd in de K-Staten DNB en voor het einde van het jaar de dekkingsgraad wordt gebruikt zoals gerapporteerd in de J-staten DNB.

3) Wanneer de toeslagverlening vanaf 1 januari van een bepaald jaar geldt, heeft deze betrekking op 31 december van het jaar daarvoor.

Bestuursverslag

Inleiding

Dit is het verslag over het boekjaar 2016 (hierna: het verslagjaar) van Stichting Pensioenfonds Pensura. De Stichting Pensioenfonds Pensura (verder in dit verslag aangeduid met 'Pensura', 'pensioenfonds' of 'fonds') is een ondernemingspensioenfonds in de zin van de Pensioenwet, statutair gevestigd te Utrecht.

Pensura, opgericht per notariële akte op 25 augustus 2003, is een ondernemingspensioenfonds verbonden aan de ondernemingen Diversey Europe Operations B.V., Diversey B.V., Diversey Netherlands Productions B.V., Diversey Netherlands Services B.V. en Sealed Air B.V. Deze ondernemingen worden hierna gezamenlijk genoemd "de onderneming" of "de werkgever".

Dit verslag wordt uitgebracht in overeenstemming met de statuten van het fonds.

Meer informatie staat op de website van het pensioenfonds: www.pensioenfondspensura.nl.

Missie, visie en strategie

Missie

Pensura heeft als doel het uitvoeren van pensioenovereenkomsten tussen enerzijds de onderneming en anderzijds haar medewerkers, en het als gevolg daarvan uitkeren of doen uitkeren van pensioen- of andere uitkeringen aan deelnemers, gewezen deelnemers, aanspraak- en pensioengerechtigden. In dit kader heeft Pensura als missie het op lange termijn verzorgen van de nominale pensioenaanspraken en pensioenrechten, evenals het streven naar het gedurig waardevast houden van ingegane pensioenrechten en premievrije pensioenaanspraken.

Het fonds heeft een actuariële en bedrijfstechnische nota (ABTN) opgesteld waarin gemotiveerd is omschreven welk beleid wordt gevoerd om de missie van het fonds te kunnen nakomen. In de ABTN wordt nader ingegaan op de organisatie van het fonds, de inhoud van de pensioenregeling, de financiële opzet (grondslagen en het beleidskader en sturingsmiddelen), hoofdlijnen van het interne beheersingssysteem en de opzet van de administratieve organisatie en interne controle alsmede de hoofdlijnen van de uitvoeringsovereenkomst. In het verslagjaar is de ABTN geactualiseerd.

Het financieel crisisplan maakt onderdeel uit van de ABTN en is een beschrijving van maatregelen die het fonds op korte termijn kan inzetten indien de beleidsdekkingsgraad zich bevindt of zeer snel beweegt richting kritische waarden waardoor het realiseren van de missie van het fonds in gevaar komt.

Visie en strategie

Om de missie te realiseren richt Pensura zich op:

a. *Correcte en kostenefficiënte uitvoering van de pensioenregeling:*

Het bestuur is van mening dat hieraan in 2016 is voldaan. Pensura heeft afspraken over kosten en te leveren diensten gemaakt met AZL (de uitvoeringsorganisatie). AZL rapporteert op kwartaalbasis over de nakoming van de gemaakte afspraken en de uitvoering

van de administratie richting het bestuur. Het bestuur analyseert jaarlijks de ISAE3402- en ISAE3000-rapportages van AZL. In 2016 heeft het bestuur in dat kader een audit uitgevoerd bij AZL. Bovendien vinden er periodiek evaluatiegesprekken plaats. De kosten van de administratie worden op doorlopende basis gemonitord door het bestuur, ongeacht het feit dat de uitvoeringskosten door de werkgever worden betaald. Ook ziet het fonds toe op de vermogensbeheerkosten en is eind 2016 het besluit genomen om het beheer van de matchingportefeuille uit te besteden. Door de gekozen beheerstructuur wordt ook een kostenverlaging gerealiseerd.

b. *Adequate afspraken met de werkgever:*

Het bestuur is van mening dat er, ook voor 2016, adequate afspraken tussen Pensura en de werkgever zijn vastgelegd in de uitvoeringsovereenkomst. De werkgever is de verplichting aangegaan om, afhankelijk van de hoogte van de beleidsdekkingsgraad, een herstell premie te betalen, om extra premie te storten indien Pensura op grond van de wet- en regelgeving de pensioenen zou moeten verlagen (bijstorting) en om de feitelijke uitvoeringskosten van Pensura te vergoeden. Indien de werkgever de uitvoeringsovereenkomst opzegt, is de werkgever gehouden om alle toekomstige uitvoeringskosten van Pensura te betalen. Dit borgt de continuïteit voor Pensura. Het bestuur van Pensura heeft ook een notitie over haar toekomstvisie naar de werkgever gestuurd.

c. *Goed en solide beheer van het vermogen:*

Door de per 1 januari 2011 ingegane overgang van de actieve pensioenopbouw van de werknemers van de onderneming naar het Bedrijfstakpensioenfonds voor het Schoonmaak- en Glazenwassersbedrijf is de bufferopslag van de opbouw als sturingsgrootheid weggefallen. Het deelnemersbestand is nog relatief jong. In combinatie met de betaling van de herstell premie door en de bijstortverplichting van de werkgever, is Pensura in staat een beleggingsbeleid te voeren met een zodanig risico/rendementsprofiel dat het streven naar toekomstige indexatie gestalte kan worden gegeven.

Hiertoe heeft het bestuur van Pensura aan de hand van de ALM-studie een strategisch beleggingsbeleid vastgesteld.

Pensura voert uit kostenoverwegingen een 'passieve' beleggingsstijl voor een deel van de volwassen aandelenmarkten en de matchingportefeuille en een 'actieve' beleggingsstijl tussen sectoren en regio's voor onroerend goed en high yield obligaties.

Pensura tracht hiermee om op basis van een marktvisie een hoger rendement te behalen dan de benchmark.

Voorgaande in acht nemende is het bestuur van mening dat in 2016 sprake was van een goed en solide beheer van het vermogen.

d. *Adequaat risicobeheer:*

Het bestuur van Pensura heeft continue aandacht voor de risico's die het fonds loopt. De risico's zijn geïdentificeerd en worden periodiek door het bestuur beoordeeld. In 2016 heeft het bestuur een integrale controle en update van de risicomatrix van het fonds uitgevoerd. Het bestuur ontvangt daarnaast maandelijks een QuickScan-dekkingsgraadrapport en op kwartaalbasis een RiskMap-rapportage van AZL. Dit heeft het bestuur in staat gesteld om, ook in 2016, een adequaat risicobeheersingsbeleid te voeren.

e. *Een goed en betrouwbaar imago:*

Goede en proactieve communicatie helpt bij het streven naar een goed en betrouwbaar imago. De Commissie Communicatie is door het bestuur ingesteld om dit te bevorderen. Het bestuur is van mening dat er in 2016 sprake was van een goed en betrouwbaar imago.

f. *Goed pensioenfondsbestuur:*

De eisen die door wet- en regelgeving worden gesteld worden steeds strenger. Een geschikt bestuur is daarom onontbeerlijk. De Code Pensioenfondsen is een leidraad voor Pensura. Deze Code richt zich op goed pensioenfondsbestuur: besturen, toezicht houden en verantwoording afleggen. Het bestuur rapporteert in dit verslag separaat over de naleving van de Code Pensioenfondsen in 2016. Het bestuur heeft geconstateerd dat Pensura het overgrote deel van de normen naleeft.

g. *De toekomst van Pensura:*

De pensioenregeling van Pensura is voor een groot deel gesloten. In de middelloonregeling (Garantiepensioenmodule van Pensioenreglement 2006) vindt sinds 1 januari 2011 geen pensioenopbouw meer plaats en zitten alleen nog ingegane pensioenrechten en premievrije pensioenaanspraken. Er wordt wel nog kapitaal opgebouwd in de Beleggingspensioenmodule van Pensioenreglement 2006. Strengere wet- en regelgeving en een bijbehorende toename van het toezicht zullen de kosten voor pensioen- en vermogensbeheer doen toenemen. Bovendien is het deelnemersbestand sinds 1 januari 2011 kleiner geworden. Ook het sluiten van de vrijwillige bijspaarregeling voor nieuwe opbouw per 1 januari 2015 heeft geleid tot een daling van het aantal actieve deelnemers. Het bestuur van Pensura monitort deze ontwikkelingen en zet deze af tegen de missie van het fonds. Het bestuur heeft in 2016 onder meer een notitie opgesteld over haar toekomstvisie.

Financiële positie

(Beleids)dekkingsgraad

Sinds de invoering van het nFTK is de beleidsdekkingsgraad leidend voor alle beleidsmaatregelen. De beleidsdekkingsgraad is het gemiddelde van de feitelijke dekkingsgraden van de afgelopen 12 maanden en is daarmee minder afhankelijk van dagkoersen. Alle beleidsmaatregelen moeten gebaseerd zijn op deze beleidsdekkingsgraad. De beleidsdekkingsgraad van Pensura bedroeg einde 2016 100,4% (einde 2015 was dit 106,9%). De vermogenspositie is naar het oordeel van de certificerende actuaire niet voldoende, omdat het aanwezig eigen vermogen lager is dan het vereiste eigen vermogen.

Het verloop van de feitelijke dekkingsgraad in het verslagjaar zag er als volgt uit:

	Pensioen- vermogen	Technische voorziening	Feitelijke dekkings- graad 2016
Begin 2016	161.793	151.728	106,6%
Beleggingsopbrengsten	15.512	14.815	-0,1%
Premie	3.254	696	1,7%
Waardeoverdrachten	-23	-22	0,0%
Kosten	-60	-60	0,0%
Uitkeringen	-2.139	-2.145	0,1%
Kanssystemen	45	-547	0,4%
Toeslagverlening	0	4	0,0%
Overige mutaties technische voorzieningen	-40	665	-0,5%
Andere oorzaken	-37	20	-0,2%
Eind 2016	178.305	165.154	108,0%

Reële dekkingsgraad

Daarnaast is de reële dekkingsgraad een belangrijke graadmeter voor de financiële positie van het pensioenfonds. De reële dekkingsgraad is de beleidsdekkingsgraad gedeeld door de beleidsdekkingsgraad waarbij volledige prijsindexatie mogelijk is. In de berekening van de reële dekkingsgraad wordt de verwachte stijging van de prijzen meegenomen als pensioenverplichting. Daardoor worden de totale pensioenverplichtingen van het pensioenfonds dus hoger.

Een reële dekkingsgraad van 100% wil zeggen dat het fonds voldoende vermogen heeft om aan de pensioenverplichtingen te voldoen én om de pensioenen volledig te verhogen met de verwachte stijging van de prijzen.

Eind 2016 bedroeg de reële dekkingsgraad 83,2% (einde 2015 was dit 84,9%). Eind 2016 bedroeg de marktwaardedekking (= de waarde van de beleggingen en de waarde van de verplichtingen worden beide berekend met behulp van de marktrente) 103,6% (einde 2015: 102,5%).

Vereist eigen vermogen en herstelplan

De vereiste dekkingsgraad bedroeg per 31 december 2016 124,6%. De beschikbare premieregeling is in de berekening van de vereiste dekkingsgraad meegenomen, dit is conform de voorschriften van DNB. Als de beschikbare premieregeling niet in de berekening zou worden betrokken, dan zou de vereiste dekkingsgraad einde 2016 127,7% bedragen.

Omdat de beleidsdekkingsgraad (100,4%) van Pensura lager is dan de vereiste dekkingsgraad (127,7%), heeft Pensura een herstelplan waarin is vastgelegd welke maatregelen worden ingezet om binnen tien jaar het vereist eigen vermogen te behalen.

Uit het in het eerste kwartaal van 2016 bij DNB ingediende herstelplan blijkt dat Pensura met het geldende beleid tijdig zal herstellen uit het reservetekort. Volgens de berekeningen van het herstelplan is de dekkingsgraad einde 2020 namelijk hoger dan de vereiste dekkingsgraad. Op basis van het herstelplan zal Pensura de pensioenen niet hoeven te korten (verlagen) om tijdig te herstellen. Mocht Pensura in de toekomst toch in een dergelijke situatie terecht komen, dan is met de werkgever afgesproken dat hij extra gelden zal storten om een korting te voorkomen. Dit is vastgelegd in de uitvoeringsovereenkomst.

Het herstelplan is door DNB goedgekeurd en is gepubliceerd op de website van Pensura (www.pensioenfondspensura.nl).

In het eerste kwartaal van 2017 heeft de jaarlijkse actualisering van het herstelplan plaatsgevonden. Ook volgens het geactualiseerde herstelplan verwacht Pensura tijdig de vereiste financiële situatie te bereiken, zonder dat aanvullende maatregelen hoeven te worden genomen.

Haalbaarheidstoets

De haalbaarheidstoets toetst de financiële opzet van het fonds en toetst of het verwachte pensioenresultaat voldoet aan de door het fonds zelf gestelde normen op basis van meerdere economische scenario's. Het pensioenfonds zelf definieert hoe ver het pensioenresultaat mag wegzakken. Blijkt uit de haalbaarheidstoets dat het verwachte pensioenresultaat niet voldoet aan deze norm, dan moet dit gecommuniceerd worden aan de deelnemers en besproken worden met de sociale partners. Dit leidt er mogelijk toe dat de pensioenregeling herzien wordt.

De belangrijkste uitkomsten van de haalbaarheidstoets worden in de risicoparagraaf van dit bestuursverslag toegelicht bij de lange termijn risicohouding.

Pensioenregeling

De volgende regelingen werden in 2016 door het fonds uitgevoerd:

Pensioenreglement 2003:

Voor deelnemers bij Pensura die op 31 december 2005 ouder waren dan 55 jaar is de eindloonregeling (Pensioenreglement 2003) van toepassing. De regeling kent ouderdomspensioen, tijdelijk ouderdomspensioen (tot 65 jaar) op opbouwbasis, wezenpensioen en partnerpensioen op risicobasis. In 2016 bouwde één arbeidsongeschikte deelnemer premievrij pensioenaanspraken op in deze regeling. Er vond geen actieve pensioenopbouw meer plaats door werknemers. Pensioenreglement 2003 is gesloten voor toetreding van nieuwe deelnemers.

Pensioenreglement 2006:

Pensioenreglement 2006 is per 1 januari 2006 van toepassing voor alle werknemers die op die datum jonger waren dan 55 jaar en de werknemers die nadien bij de werkgever in dienst zijn getreden. Deze regeling bestond tot 1 januari 2011 uit twee delen, namelijk de Garantiepensioenmodule tot het basisjaarinkomen (een middelloonregeling) en de Beleggingspensioenmodule (excedentregeling) waarvoor een beschikbare premie van toepassing is. De opbouw in de middelloonregeling vindt vanaf 1 januari 2011 niet meer plaats bij Pensura maar in een pensioenregeling bij het Bedrijfstakpensioenfonds voor het Schoonmaak- en Glazenwassersbedrijf. De opbouw in de excedentregeling, voor deelnemers van wie het pensioengevend salaris hoger is dan het basisjaarinkomen (de excedentgrens) dat wordt gehanteerd door het Bedrijfstakpensioenfonds voor het Schoonmaak- en Glazenwassersbedrijf, vindt vanaf 1 januari 2011 nog bij Pensura plaats. Ook werd tot 1 januari 2015 bij Pensura pensioenkapitaal opgebouwd middels het Vrijwillig pensioensparen.

Bij Pensura vindt derhalve slechts actieve pensioenopbouw door werknemers plaats in de Beleggingspensioenmodule van Pensioenreglement 2006. De belangrijkste kenmerken van deze excedentregeling waren op 31 december 2016:

Pensioensysteem	Beschikbare premieregeling
Pensioenrichtleeftijd	67 jaar
Opbouw pensioenkapitaal	Volgens leeftijdsafhankelijke staffel
Excedent partnerpensioen	Risicobasis
Excedent wezenpensioen	Risicobasis
Maximum pensioengevend salaris	€ 101.519
Basisjaarinkomen (excedentgrens)	€ 55.555,73
Aanwending pensioenkapitaal voor aankoop pensioen	Bij een verzekeraar of bank naar keuze van de (gewezen) deelnemer

Premiebeleid

De premie is voor 2016 vastgesteld op de gedempte kostendekkende premie inclusief de met de werkgever overeengekomen herstellpremie. De werkgever is onder meer de verplichting aangegaan om, afhankelijk van de hoogte van de beleidsdekkingsgraad, een opslag op de premie te betalen (herstellpremie) en om extra premie te storten indien Pensura op basis van de wet- en regelgeving de opgebouwde pensioenen zou moeten verlagen (bijstorting). In de uitvoeringsovereenkomst is tevens opgenomen dat de onderneming de door het fonds gemaakte uitvoeringskosten vergoed. De gemaakte kosten hebben derhalve geen negatief effect op de pensioenen.

Kostendekkende, gedempte en ontvangen premie

Artikel 128 van de Pensioenwet bepaalt dat de te ontvangen premie ten minste gelijk moet zijn aan de conform de ABTN vastgestelde kostendekkende premie. Vanaf september 2008 heeft de onderneming, gelet op de financiële situatie van het fonds, de premieafdracht verhoogd met een herstellpremie. Deze extra afdracht is ook in 2016 gehandhaafd omdat de beleidsdekkingsgraad van Pensura lager was dan de vereiste dekkingsgraad.

De feitelijke premie over boekjaar 2016 bedraagt € 3,229 miljoen (2015: € 2,777 miljoen), de kostendekkende premie € 0,697 miljoen (2015: € 0,775 miljoen) en de gedempte premie € 0,697 miljoen (2015: € 0,775 miljoen).

Het pensioenfonds ontving in 2016 premie ten behoeve van de opbouw van pensioenkapitaal in de Beleggingspensioenmodule. Dit betreft premiestortingen in een beschikbare premieregeling. Deze premies zijn gestort op een op naam van de deelnemer staande beleggingsrekening bij ABN Amro Pension Services. Daarnaast ontving Pensura in 2016 een herstellpremie van de werkgever in verband met de financiële situatie van het pensioenfonds. Bovendien vergoedt de werkgever de gemaakte uitvoeringskosten.

Overzicht van de opbouw van de feitelijke premie, de kostendekkende premie en de gedempte kostendekkende premie van Pensura in 2016: ¹⁾

	2016	2015
Kostendekkende premie	697	775
Gedempte kostendekkende premie	697	775
Feitelijke premie	3.229	2.777
De kostendekkende premie is als volgt samengesteld:		
– Inkoop onvoorwaardelijke opbouw	88	92
– Opslag in stand houden vereist vermogen	23	25
– Vergoeding voor uitvoeringskosten	586	658
	697	775
De gedempte kostendekkende premie is als volgt samengesteld:		
– Inkoop onvoorwaardelijke opbouw	88	92
– Opslag in stand houden vereist vermogen	23	25
– Vergoeding voor uitvoeringskosten	586	658
	697	775
De feitelijke premie is als volgt samengesteld:		
– Inkoop onvoorwaardelijke opbouw	88	92
– Opslag in stand houden vereist vermogen	23	25
– Vergoeding voor uitvoeringskosten	586	658
– Herstelpremie	2.532	2.002
	3.229	2.777

1) De in het overzicht genoemde bedragen zijn in duizenden euro's.

Toeslagbeleid en toeslagverlening

Het bestuur beslist elk jaar of en in hoeverre de bij Pensura in de eindloonregeling van Pensioenreglement 2003 en de middelloonregeling van Pensioenreglement 2006 opgebouwde pensioenaanspraken en -rechten kunnen worden verhoogd. De voorwaardelijke verhoging (toeslagverlening) wordt betaald uit beleggingsrendement. Er wordt geen geld voor toeslagverlening gereserveerd en er is geen recht op toeslagverlening door het voorwaardelijke karakter ervan. Het is daarom niet zeker of en in hoeverre in de toekomst toeslagverlening kan plaatsvinden.

Pensura heeft de ambitie om de opgebouwde pensioenaanspraken en -rechten van (gewezen) deelnemers, pensioengerechtigden en overige aanspraakgerechtigden elk jaar te verhogen met de ontwikkeling van het door het Centraal Bureau voor de Statistiek vastgestelde consumentenprijsindexcijfer voor alle huishoudens, zoals deze zich gedurende de twaalf maanden vóór de maand oktober van het voorafgaande jaar heeft voorgedaan.

Het toeslagbeleid van Pensura is vastgelegd in de ABTN. Het bestuur heeft op basis van dit beleid en de regels van toekomstbestendige toeslagverlening besloten om de pensioenen van de (gewezen) deelnemers en pensioen- en overige aanspraakgerechtigden per 1 januari 2016 niet te verhogen. De financiële situatie van Pensura was einde 2015 niet goed genoeg om een toeslag te kunnen verlenen.

De maximaal toe te kennen toeslag is gebonden aan de regels van toekomstbestendig indexeren. Hiervoor is de beleidsdekkingsgraad van het pensioenfonds bepalend. De beleidsdekkingsgraad per 31 december 2016 bedroeg 100,4%. Op grond van deze beleidsdekkingsgraad mag Pensura geen toeslag verlenen waardoor de opgebouwde pensioenaanspraken en ingegane pensioenrechten ook per 1 januari 2017 niet zijn verhoogd. De cumulatieve indexatieachterstand ultimo 2016 bedraagt 15,33%. Het bestuur streeft ernaar om de gemiste toeslagen in de toekomst in te halen indien de financiële situatie mogelijk maakt.

Communicatie

Communicatiebeleidsplan

Pensura heeft in 2016 geïnventariseerd welke wijzigingen in het communicatiebeleid op grond van de Wet Pensioencommunicatie moeten worden doorgevoerd en welke aanvullende mogelijkheden deze wet biedt om de communicatie te verbeteren. Het bestuur heeft in de bestuursvergadering van 25 november 2016 het aan de Wet Pensioencommunicatie aangepaste communicatieplan vastgesteld. In het communicatieplan is onder meer vastgelegd wat de uitgangspunten voor de communicatie door Pensura zijn en welke doelen het fonds hiermee wil bereiken. Het plan wordt jaarlijks geëvalueerd en, indien nodig, herzien.

Communicatie met deelnemers, pensioengerechtigden en gewezen deelnemers

In 2016 heeft Pensura diverse middelen ingezet om met de belanghebbenden te communiceren. Naast de wettelijk verplichte informatie, zoals Pensioen 1-2-3 en het Uniform Pensioenoverzicht, is in de communicatie een belangrijke rol weggelegd voor de website (www.pensioenfondspensura.nl). Aan de website is bovendien een portaal gekoppeld (Mijn Pensioencijfers) waarin deelnemers en pensioengerechtigden hun pensioensituatie kunnen inzien en direct zaken kunnen regelen. Een ander communicatiemiddel dat in 2016 is gebruikt, is de digitale nieuwsbrief.

Begin 2017 is een Engelstalig deel van de website opgezet, aangezien het fonds relatief veel Engelstalige deelnemers kent.

Het bestuur is voornemens om in de toekomst zoveel mogelijk digitaal te gaan communiceren, inclusief de wettelijk verplichte informatie. Dit zal nader worden uitgewerkt zodra de administratie hierop is ingericht.

Overleg met werkgever

In 2016 heeft de Commissie Communicatie met de medewerkers van de diverse HR-afdelingen van de werkgever gesproken over het communicatiebeleid van Pensura, de wettelijke kaders rondom pensioencommunicatie en de rol van de werkgever daarin. In het overleg is onder meer gesproken over de behoefte van de HR-afdelingen van de werkgever aan informatie van Pensura, zodat zij de werknemers in het arbeidsvoorwaardengesprek zo goed mogelijk kunnen informeren. Door met elkaar in overleg te treden, trachten Pensura en de werkgever de communicatie richting de deelnemers vanuit hun eigen verantwoordelijkheid zo goed mogelijk in te richten.

Pensioen 1-2-3 en Pensioenvergelijker ingevoerd

Pensioen 1-2-3 is een nieuw digitaal communicatiemiddel dat iedere pensioenuitvoerder op grond van de Wet Pensioencommunicatie moet gebruiken. Dit document bestaat uit drie lagen. De deelnemer krijgt gelaagde informatie over zijn pensioenregeling. Laag 1 bevat een beknopte weergave van de pensioenregeling. Deze laag vervangt de voormalige startbrief die deelnemers bij indiensttreding bij de werkgever ontvingen. In laag 2 worden de onderdelen uit laag 1 uitgebreider beschreven. Laag 3 bestaat uit documenten die bij de regeling horen, bijvoorbeeld het pensioenreglement. Deze documenten worden op de website van Pensura beschikbaar gesteld. De Pensioen 1-2-3 van Pensura is in 2016 geïmplementeerd en is op de website te vinden.

Ook is in 2016 voor (gewezen) deelnemers de Pensioenvergelijker beschikbaar gekomen. De Pensioenvergelijker is een controlelijst die de (gewezen) deelnemer helpt om twee regelingen met elkaar te vergelijken, zodat de deelnemer een goede keuze kan maken voor eventuele waardeoverdracht. De Pensioenvergelijker is voor iedereen beschikbaar op de website van Pensura.

Onderzoek toezichthouders naar communicatie over financiële opzet

Pensura is in het verslagjaar door de toezichthouders De Nederlandsche Bank N.V. (DNB) en de Stichting Autoriteit Financiële Markten (AFM) geselecteerd voor deelname aan een sectorbreed themaonderzoek over financiële opzet en informatie. De toezichthouders hebben naar aanleiding daarvan geconstateerd dat Pensura niet voldoende communiceert over de verwachte toeslagverlening en eventuele verlaging van de pensioenen op de middellange termijn. Pensura zal in de eerste helft van 2017 de communicatie hierover verbeteren.

Beleggingen

Het jaar 2016 was wederom een jaar met meer dan gemiddeld positieve beleggingsrendementen, namelijk een stijging van 10,2% (benchmark 8,98%). Alle beleggingscategorieën (vastrentende waarden, aandelen en onroerend goed) droegen daaraan bij. Voor de vastrentende waarden had dat wel als tegengesteld effect dat het een negatieve invloed had op de dekkingsgraad met name in de eerste helft van het jaar. Door de licht oplopende rente aan het eind van het jaar, de positieve ontwikkeling van de aandelenmarkt en de stijgende US dollar, het pensioenfonds dekt het valuta-risico niet af, herstelde de actuele dekkingsgraad in het vierde kwartaal fors tot een niveau van 108,0%.

Het fonds heeft in 2016 het beleggingsbeleid opnieuw onder de loep genomen, hetgeen heeft geresulteerd in een "Strategisch Beleggingsbeleid 2017-2019". Uitgangspunten bij een strategisch beleggingsbeleid zijn de "Investment Beliefs", de ALM-studie en de risicohouding. Ook zijn belangrijk de beleggingskennis van het fonds en hoe het fonds de governance van het beleggingsproces wil inrichten. Een en ander heeft geresulteerd in een aantal wijzigingen ten opzichte van de bestaande situatie waarbij het merendeel van de wijzigingen pas in de eerste helft van 2017 zijn beslag zal krijgen. Het betreft:

- Het in beheer geven van de matchingportefeuille bij een externe beheerder, waardoor het renterisico in alle zijn facetten beter beheerst wordt. Er is gekozen voor een matchingportefeuille waarin volledig in euro's wordt belegd en waarbij geen actief duratiebeleid wordt gevoerd;
- Het voorkomen in de returnportefeuille dat de besluiten uit hoofde van tactische asset-allocatie door het fonds genomen niet teniet gedaan kunnen worden door tegengestelde acties door de actieve beheerder in het Wereld aandelenfonds;

- Het werken met smallere bandbreedtes in de beleggings(jaar)plannen in de returnportefeuille per beleggingscategorie en binnen die beleggingscategorieën;
- Om de risico's beter te kunnen monitoren, het introduceren van meerdere riskindicatoren en het strakker monitoren van de portefeuille op basis van verbeterde compliance- en risicorapportages

Voor wat betreft daadwerkelijke beleggingsacties in de portefeuille is met name een tactische beslissing genomen om in oktober het belang in Europese aandelen licht af te bouwen ten gunste van een ophoging van het belang in Amerika. Tegen het jaareinde is deze transactie weer teruggedraaid met een positief resultaat, mede ook omdat het aandelenbelang Europa ruim onder de grenzen kwam van het nieuw geformuleerde beleggingsplan met kleinere bandbreedtes voor de verschillende regio's binnen de aandelenportefeuille. Ook zijn er kleine transacties in de returnportefeuille geweest om overtollige liquiditeiten te beleggen in vastrentende waarden. De voorgenomen afbouw in niet-beursgenoteerd onroerende goed kon nog niet worden gerealiseerd vanwege gebrek aan vraag. In de matchingportefeuille zijn herbeleggingen gedaan in staatsleningen.

De rente-afdekking heeft gemiddeld door het jaar genomen rond de 35% gelegen. De triggerniveaus (op basis dekkingsgraad) waarbij de rente-afdekking en omvang matchingportefeuille zou moeten worden aangepast conform het afgesproken beleid, zijn niet geraakt.

Vermogensverdeling ¹⁾	ultimo 2016		ultimo 2015		rendement	rendement
					2016	2015
	in mln.	in %	in mln	in %	in %	in %
Totaal vermogen ²⁾	159,2		144,6		10,2	3,4
Waarvan						
- Matchingportefeuille	53,0	33,3	47,3	32,7	11,7	-4,6
- Returnportefeuille	106,1	66,7	97,3	67,3	9,5	7,9
Waarvan						
- Aandelen	92,5	87,2	84,3	86,7	9,7	8,1
- Onroerend goed	8,3	7,8	8,0	8,2	8,0	8,0
- High Yield Obligaties	5,3	5,0	4,9	5,0	7,8	-1,9

De performance van de totale portefeuille in historisch perspectief:

	Portefeuille	Benchmark	Vershil
2016:	10,2%	9,0%	+1,2%
2015:	3,4%	3,3%	+0,1%
2014:	18,1%	18,5%	-0,4%
2013:	6,0%	5,7%	+0,3%
2012:	12,3%	12,6%	-0,3%

1) Door afrondingen kunnen kleine verschillen in optellingen ontstaan.

2) Deze bedragen zijn exclusief lopende interest.

Maatschappelijk verantwoord beleggen

Het pensioenfonds is zich bewust van haar maatschappelijke verantwoordelijkheid en zal naast het voldoen aan de wettelijke verplichtingen zich inspannen om binnen de grenzen die het fonds heeft als kleine marktpartij en gezien haar fiduciaire plicht richting haar deelnemers, om ESG-criteria en duurzaamheid in het beleggingsbeleid te bevorderen. Ook in 2016 heeft het bestuur kunnen vaststellen dat de vermogensbeheerders zich houden aan de wet- en regelgeving ter zake. Daarnaast is onder meer uitvraag gedaan naar de werkelijke activiteiten van de verschillende beleggingsfondsen op het terrein van securities lending, omdat daarmee op een indirecte manier partijen, via het pensioenfonds, stemrecht kan worden verleend, die een averechts effect kunnen hebben op het door ons gewenste ESG-beleid. De uitvraag heeft ons geleerd dat securities lending op beperkt schaal kan voorkomen. Het bestuur zal bij de verdere uitwerking van haar beleggingsbeleid opnieuw overwegen hoe en in welke mate ESG-factoren in het selectiebeleid van de vermogensbeheerders een rol dienen te spelen. Belangrijk is ook om beter te weten hoe dit bij onze deelnemers leeft.

Actuariële analyse resultaat

Bij de vaststelling van de technische voorziening worden aannames gedaan met betrekking tot sterftekansen, intrest en andere factoren. Als de werkelijkheid afwijkt van deze aannames ontstaan resultaten ten gunste of ten laste van het fonds.

In boekjaar 2016 is een positief resultaat gerealiseerd van € 3.086.

De volgende tabel biedt een overzicht van de resultaten, uitgesplitst naar oorzaak. In de opzet is zoveel mogelijk aangesloten bij het rapportageformat dat DNB vraagt in de jaarstaten. Een minteken geeft een verlies aan.

	2016	2015	2014	2013
Beleggingsopbrengsten	697	-4.116	-2.513	10.046
Premie	2.558	2.028	1.747	2.378
Waardeoverdrachten	-1	30	-24	88
Kosten	0	0	0	0
Uitkeringen	6	0	21	35
Sterfte	577 ¹⁾	-127	-43	-187
Arbeidsongeschiktheid	10	0	0	0
Mutaties	5	28	181	287
Toeslagverlening	-4	-1	2	-310
Overige mutaties technische voorzieningen	-705	-807	35	0
Andere oorzaken	-57	62	0	39
Totaal	3.086	-2.903	-594	12.376

1) De winst op sterfte bedraagt 577 en bestaat uit een winst op langlevens van 952 en een verlies op kortlevens van 375.

Het langlevensrisico doet zich voor bij de verzekeringen waarbij de betaling van de uitkering afhankelijk is van het in leven zijn van de verzekerde, zoals ouderdomspensioen.

In boekjaar 2016 is een positief resultaat behaald op langlevens omdat de mensen minder lang zijn blijven leven dan op grond van de sterftegronddata werd verwacht.

Het kortlevensrisico doet zich voor bij de verzekeringen die uitkeren bij overlijden van de verzekerde, zoals latent partnerpensioen. In boekjaar 2016 is een verlies behaald op kortlevens.

Dit komt omdat de omvang van nieuw ingaand partnerpensioen groter is dan verwacht op grond van de sterftegronddata.

Verzekerdenbestand

	Actieve deelnemers	Gewezen deelnemers	Pensioen-gerechtigden	Totaal
Stand per 31 december 2015	249	643	113	1.005
Mutaties door:				
Nieuwe toetredingen	9			9
Ontslag met premievrije aanspraak	-10	10		0
Waardeoverdracht		-1		-1
Ingang pensioen	-1	-6	10	3
Overlijden	-1	-2	-2	-5
Afkoop		-2	-1	-3
Andere oorzaken	-3	2	0	-1
Mutaties per saldo	-6	1	7	2
Stand per 31 december 2016	243 ¹⁾	644 ²⁾	120	1.007

Specificatie pensioengerechtigden

	2016	2015
Ouderdompensioen	101	96
Partnerpensioen	18	15
Wezenpensioen	1	2
Totaal	120	113

1) Waarvan deelnemers met (gedeeltelijke) vrijstelling van premiebetaling: 8.

2) Alle actieve deelnemers zijn qua opbouw in de basisregeling gewezen deelnemer geworden. Omdat ze echter wel deelnemer blijven in de excedentregeling, zijn ze in de eindstand als deelnemer meegenomen.

Uitvoeringskosten

	2016 ¹⁾	2015 ¹⁾
Pensioenbeheer (pensioenuitvoeringskosten in euro per deelnemer)	€ 1.780,-	€ 1.818,-
Vermogensbeheer:		
– Kosten in % van het gemiddeld belegd vermogen	0,45%	0,41%
– Transactiekosten in % van het gemiddeld belegd vermogen	0,10%	0,06%
Kosten van het pensioenbeheer (inclusief btw) bestaan uit:		
– Administratiekosten (uitvoerder, accountant, actuaris)	€ 519.000	€ 592.000
– Bestuurskosten	€ 61.000	€ 48.000
– Toezichtkosten	€ 25.000	€ 11.000
– Algemene kosten	€ 41.000	€ 7.000
Totaal	€ 646.000	€ 658.000

Om de kosten per deelnemer te berekenen is conform de aanbeveling van de Pensioenfederatie het aantal deelnemers gedefinieerd als de som van het aantal actieve deelnemers en pensioengerechtigden. Gewezen deelnemers tellen dus niet mee in deze berekening. De vermelde bedragen sluiten aan op de bedragen die zijn vermeld in de jaarrekening. Wordt echter rekening gehouden met gewezen deelnemers (het pensioenfonds kent na de beëindiging van de opbouw per 1 januari 2011 een groot aantal gewezen deelnemers) dan bedragen de totale kosten per deelnemer € 642,- (2015: € 655,-). De daling van de kosten per deelnemer worden veroorzaakt door de toename het aantal pensioengerechtigden en de daling van de administratie kosten. In verslagjaar 2015 betrof dit eenmalige implementatiekosten van het nieuwe reglement 2015. De kosten van het pensioenbeheer worden integraal vergoed door de werkgever en komen dus niet ten laste van het pensioen.

Kosten vermogensbeheer

Kosten van het vermogensbeheer kunnen in twee categorieën worden onderscheiden:

- De eerste categorie betreft de kosten zoals die in de jaarrekening zijn verwerkt, waaronder de beheervergoeding van de vermogensbeheerder(s), het bewaarloon, kosten van ondersteuning bij het vermogensbeheer, kosten accountant betreffende het vermogensbeheer en kosten met betrekking tot de beleggingsadministratie en bedragen € 301 duizend (2015: € 291 duizend). Zie hiervoor de toelichting op de staat van baten en lasten in de jaarrekening.
- De tweede categorie betreft kosten die rechtstreeks ten laste van het beleggingsrendement zijn gebracht. Deze kosten zijn dus niet inbegrepen in de kosten van de vermogensbeheerder(s) zoals opgenomen in de jaarrekening. Deze kosten bedragen € 242 duizend (2015: € 218 duizend)

Daarnaast worden er nog transactiekosten en aan- en verkoopkosten gemaakt ad € 145 duizend (2015: € 90 duizend). Deze zijn gebaseerd op schattingen.

1) Bedragen zijn inclusief BTW.

Kosten vermogensbeheer 2016

Kosten per beleggingscategorie	Beheer- kosten	Performance gerelateerde kosten	Transactie- kosten	Totaal
Vastgoed	59	–	–	59
Aandelen	187	–	95	282
Vastrentende waarden	160	–	50	210
Totaal kosten toe te wijzen aan categorieën incl. overlay	406	–	145	551
Overige vermogensbeheerkosten				
Bewaarloon	5			5
Overige kosten	132			132
Totaal overige vermogensbeheerkosten	137			137
Totaal kosten vermogensbeheer	543	–	145	688

Toelichting kosten vermogensbeheer:

De beheerkosten van de fondsen zijn gebaseerd op de lopende kosten ratio van de fondsen.

Dit jaar is conform de aanbeveling Pensioenfederatie een volledige look-through van transactiekosten toegepast: bij look-through dient een correctie te worden gemaakt voor de in- en uitstapvergoedingen bij beleggingsfondsen. Immers de in- en uitstapvergoedingen zijn voor beleggingsfondsen een opbrengst. Bij look-through wordt dus het pro rata deel van deze opbrengst verdisconteerd met de in- en uitstapvergoedingen die door het pensioenfonds zijn betaald. Daarnaast wordt het pro rata deel van de transactiekosten in het beleggingsfonds aan het pensioenfonds toegerekend.

De kosten in % van het gemiddeld belegd vermogen zijn ten opzichte van het vorig verslagjaar licht toegenomen. Dit wordt met name veroorzaakt door een stijging van het gemiddeld belegd vermogen.

Governance

Bestuur

Het bestuur heeft in 2016 zevenmaal vergaderd en een tweedaagse pensioensessie gehouden. Het bestuur heeft formeel met het verantwoordingsorgaan overlegd over het jaarwerk 2015. Daarnaast is er enkele malen informeel overleg geweest tussen de voorzitter van het bestuur en de voorzitter van het verantwoordingsorgaan.

Belangrijke onderwerpen die in de bestuursvergaderingen aan de orde kwamen, zijn:

- de financiële positie (inclusief herstelplan) en kostenbeheersing van het fonds;
- actuele ontwikkelingen in de pensioensector;
- het pensioenbeleid (waaronder de inhoud van de pensioenregeling);
- het beleggingsbeleid en de nadere beheersing van de beleggingsprocessen;
- risicomangement,
- het beleid inzake bestuur en organisatie (waaronder het integriteitsbeleid en de gedragscode);
- actuariële zaken, zoals de ALM-light studie, de haalbaarheidstoets en de actualisering van de actuariële grondslagen en flexibiliserings- en afkoopfactoren;
- het jaarwerk 2015.

Fondsdocumenten

In het verslagjaar zijn de volgende fondsdocumenten gewijzigd:

ABTN

De Actuariële en Bedrijfstechnische Nota (ABTN) wordt jaarlijks door het bestuur geactualiseerd. In de bestuursvergadering van 3 februari 2016 is de herziene ABTN vastgesteld.

Compliance documenten

De Pensioenfederatie heeft in 2016 een bijgewerkte modelgedragscode gepubliceerd. Pensura heeft de door de Pensioenfederatie voorgestelde wijzigingen verwerkt in de eigen gedragscode. Pensura volgt de modelgedragscode van de Pensioenfederatie en heeft het beleid op onderdelen verder aangescherpt ten opzichte van dit model.

Naast de gedragscode zijn tevens de incidentenregeling, de klokkenluidersregeling en de klachten- en geschillenregeling op actualiteit beoordeeld en waar nodig aangepast.

Statuten

In 2016 zijn diverse wijzigingen in de statuten verwerkt. De voornaamste wijzigingen betreffen:

- het formaliseren van de functie van aspirant-bestuurslid;
- uitbreiding van het verantwoordingsorgaan met een lid namens de gewezen deelnemers, en
- wijziging van de benoemingsprocedure voor één bestuurszetel namens de werknemers. Sinds 2016 heeft de Centrale Ondernemingsraad (COR) het recht om een werknemersvertegenwoordiger voor het bestuur ter benoeming voor te dragen.

Communicatieplan

Het communicatieplan is geactualiseerd op basis van de Wet Pensioencommunicatie. Een nadere toelichting is opgenomen in het hoofd 'Communicatie' van dit bestuursverslag.

Geschiktheidsplan

Het bestuur beziet het geschiktheidsplan jaarlijks op actualiteit en stelt daarbij een opleidingsplan op voor het volgende jaar.

Verklaring inzake beleggingsbeginselen en Beleggingsplan

Het bestuur heeft de Verklaring inzake beleggingsbeginselen, die dateerde uit 2009, geactualiseerd. De herziene versie is vastgesteld op 20 mei 2016. Ook het beleggingsplan is geactualiseerd.

Noodprocedure/calamiteitenregeling

Daarnaast heeft het bestuur van Pensura in 2016 een noodprocedure/calamiteitenregeling vastgesteld. Hierin is vastgelegd hoe de bestuurlijke (besluitvormings)processen verlopen indien er sprake is van een spoedeisende situatie of een noodsituatie.

Geschiktheid en evaluatie

Het geschiktheidsbeleid en het opleidingsplan zijn vastgelegd in een geschiktheidsplan.

Het bestuur heeft voor 2016 een uitgebreid opleidingsplan uitgevoerd. In 2016 zijn door diverse (aspirant-)bestuurders de volgende opleidingen bij SPO gevolgd:

- Module Niet-financiële deskundigheidsgebieden.
- Module Financiële deskundigheidsgebieden.
- Module Besturen, verantwoording en toezicht.
- Module Financieel risicomanagement.

Het bestuur heeft op 8 september 2016 een collectieve zelfevaluatie van zijn eigen functioneren uitgevoerd. Naar aanleiding van de zelfevaluatie heeft het bestuur geconstateerd dat de taken en mandaten van de bestuurscommissies beter dienden te worden vastgelegd en dat de governance rondom het beleggingsproces nadere verdieping behoeft. Deze punten zijn in 2016 opgepakt en worden in 2017 afgerond middels enerzijds het opstellen van reglementen van bestuurscommissies en anderzijds het uitvoeren van een plan van aanpak ter verbetering van het beleggingsproces.

Voorts heeft het bestuur geconcludeerd dat de bestuursvergaderingen naar tevredenheid verlopen. Deskundigheid en tijdsinvestering blijven aandachtspunten. In dat kader heeft het bestuur in 2016 een uitgebreid opleidingsplan uitgevoerd.

Tot slot heeft het bestuur afgesproken om vanaf 2017 iedere bestuursvergadering na afloop te evalueren aan de hand van de volgende criteria: effectiviteit vergadering, besluitvorming, betrokkenheid deelnemers, actieve participatie deelnemers en het elkaar de ruimte geven in de discussies.

Diversiteit

Met diversiteit wordt de samenstelling van het bestuur en het verantwoordingsorgaan naar leeftijd en naar geslacht bedoeld. Deze organen zijn als volgt samengesteld (situatie op 31-12-2016):

		Bestuur	Verantwoordingsorgaan
Geslacht	Man	5 (+ 1 aspirant lid)	2
	Vrouw	0 (+ 1 aspirant lid)	0
Leeftijd	30-40 jaar	0	0
	40-50 jaar	1 (+ 2 aspirant leden)	1
	50-60 jaar	2	0
	60+	2	1

De huidige samenstelling van het bestuur is niet in overeenstemming met de normen zoals die zijn voorgeschreven door de Code Pensioenfondsen. In het bestuur en het verantwoordingsorgaan heeft geen vrouw zitting. Wel is mevrouw E. Bentsen aspirant-lid van het bestuur. Daarnaast hebben beide organen geen leden die jonger zijn dan 40 jaar.

Het bestuur streeft naar een diverse samenstelling van de fondsorganen, maar is daarbij afhankelijk van de personen die zich kandidaat stellen voor de functies. In het diversiteitsbeleid van Pensura is opgenomen dat bij een gelijke geschiktheid van kandidaten de voorkeur wordt gegeven aan een kandidaat die van het vrouwelijk geslacht is en/of in de laagste leeftijdscategorie valt. Gezien het gering aantal actieve deelnemers is er een beperkt bestand om uit te putten.

Beloningsbeleid

De vertegenwoordigers van de pensioengerechtigden in het bestuur en het verantwoordingsorgaan ontvangen een onkostenvergoeding voor het bijwonen van vergaderingen en bijeenkomsten. De voorzitter, een door de werkgever voorgedragen externe professional, ontvangt een vaste contractueel overeengekomen beloning. De voormalige voorzitter, die in functie was tot 1 juli 2016, heeft in het verslagjaar eveneens een vaste vergoeding voor zijn diensten ontvangen. De overige leden van het bestuur en het verantwoordingsorgaan ontvangen geen bezoldiging.

Gedragcode / Compliance Officer

Het bestuur hanteert een gedragscode. Jaarlijks bevestigen de (aspirant-)leden van het bestuur en van het verantwoordingsorgaan dat zij de gedragscode hebben nageleefd in het betreffende jaar. Daarnaast wordt tijdens iedere bestuursvergadering het onderwerp compliance meldingen besproken, waarbij de (aspirant-)bestuurders aangeven of zij in aanraking zijn gekomen met situaties die mogelijk kunnen leiden tot integriteitsrisico's. De compliance officer neemt deel aan de bestuursvergadering en informeert het bestuur over eventuele meldingen die bij hem zijn gedaan in het kader van de gedragscode.

De gedragscode is in het verslagjaar gewijzigd op basis van de in 2016 bijgewerkte modelgedragscode van de Pensioenfederatie. Naast de gedragscode beschikt Pensura tevens over een incidentenregeling en klokkenluidersregeling.

De heer Claassens is aangesteld als compliance officer. De compliance officer is onder meer belast met de controle op de naleving van de gedragscode, de incidentenregeling en de klokkenluidersregeling. De compliance officer wordt uitgenodigd voor deelname aan alle bestuursvergaderingen. Over 2016 heeft de compliance officer geen bijzonderheden geconstateerd. Dit is door de compliance officer bevestigd in zijn compliance rapportage over het verslagjaar.

Wet- en regelgeving

In 2016 zijn aan het pensioenfonds geen dwangsommen of boetes opgelegd. Er zijn door de toezichthouders De Nederlandsche Bank N.V. (DNB) en de Stichting Autoriteit Financiële Markten (AFM) geen aanwijzingen aan het fonds gegeven, noch is een bewindvoerder aangesteld of is bevoegdheidsuitoefening van organen van het fonds gebonden aan toestemming van de toezichthouder.

Het fonds is in 2016 door DNB verzocht om deel te nemen aan een themaonderzoek naar de beheersing van het valutarisico en een onderzoek naar informatie en financiële opzet. Het fonds heeft van de toezichthouder een terugkoppeling ontvangen naar aanleiding van de deelname aan de onderzoeken.

Code pensioenfondsen

Pensioenfondsen dienen elk verslagjaar verantwoording af te leggen over de naleving van de Code Pensioenfondsen. Daarbij geldt het principe 'pas toe of leg uit (waarom niet)'. Dit betekent dat een pensioenfonds de normen van de code toepast of in het bestuursverslag motiveert waarom een norm niet (volledig) wordt toegepast. Afwijking van de norm is mogelijk als daar een goede reden voor is.

Wijziging in de Code Pensioenfondsen

De Code pensioenfondsen is per 1 maart 2016 gewijzigd. In norm 41 is de Ombudsman Pensioenen als alternatief opgenomen voor de interne klachten- en geschillenprocedure. Hiermee wordt in beginsel geregeld dat alle deelnemers, gewezen deelnemers, nabestaanden en gepensioneerden een klacht of geschil over de uitvoering van de pensioenregeling bij een pensioenfonds kunnen voorleggen aan de Ombudsman Pensioenen. Deze wijziging van de Code Pensioenfondsen heeft voor Pensura geen gevolgen, omdat de Ombudsman Pensioenen reeds is opgenomen in de klachten- en geschillenregeling van het fonds.

Normen uit de Code pensioenfondsen waarvan door Pensura (deels) is afgeweken in 2016

Het bestuur van Pensura inventariseert jaarlijks in hoeverre de normen van de Code Pensioenfondsen worden nageleefd. Onderstaand worden de normen toegelicht die (nog) niet (volledig) worden nageleefd:

Norm	Inhoud norm (onderdeel dat niet (volledig) wordt nageleefd)	Toelichting op afwijking
60	Een bestuurslid kan maximaal twee keer worden herbenoemd.	Het bestuur heeft het aantal herbenoemingen niet gemaximeerd. Het bestuur is namelijk van mening dat een maximering van het aantal zittingstermijnen nadelige gevolgen kan hebben voor de continuïteit van het bestuur. Door een gedwongen aftreden van een bestuurder gaat waardevolle kennis en ervaring verloren. Bovendien leert de praktijk dat de invulling van een vacature in het bestuur steeds moeilijker wordt. Dit komt met name door het relatief kleine deelnemersbestand van Pensura en de strenge eisen die DNB aan bestuurders stelt. Doordat de zittingstermijn van bestuurders niet onbeperkt is (maximaal vier jaar per zittingstermijn), kan de voordragende instantie periodiek besluiten om een nieuwe bestuurder voor te dragen.
66 t/m 68, 70	Diversiteit in de samenstelling van het bestuur en het verantwoordingsorgaan	De huidige samenstelling van het bestuur is niet in overeenstemming met de normen zoals die zijn voorgeschreven door de Code Pensioenfondsen. Dit geldt tevens voor het verantwoordingsorgaan. In het bestuur en het verantwoordingsorgaan heeft geen vrouw zitting. Wel kent het bestuur een vrouwelijk aspirant-lid. Daarnaast kennen zowel het bestuur als het verantwoordingsorgaan geen lid dat jonger is dan 40 jaar. In het diversiteitsbeleid is opgenomen dat bij gelijke geschiktheid van kandidaten de voorkeur uit gaat naar een vrouwelijke en/of jongere kandidaat.

Klachten en geschillen

Een belanghebbende kan een klacht indienen als deze van mening is dat bij de uitvoering van de pensioenreglementen zijn/haar rechten zijn geschaad. In 2016 zijn geen klachten ingediend bij het pensioenfonds, noch is er sprake geweest van een geschil in de zin van de klachten- en geschillenregeling van Pensura.

Ook hebben zich in 2016 geen incidenten voorgedaan in de zin van de incidentenregeling en is er geen beroep gedaan op de klokkenluidersregeling.

Uitbestedingsbeleid

Het bestuur van Pensura heeft op structurele basis werkzaamheden uitbesteed die naar zijn overtuiging effectiever en efficiënter door een externe, professionele partij kunnen worden verricht, in plaats van uitvoering in eigen beheer. Een overzicht van de uitbestede werkzaamheden is opgenomen in het hoofdstuk "Organisatie pensioenfonds", verderop in dit verslag.

Bij alle uitbestedingsactiviteiten beschikt Pensura over een uitbestedingsovereenkomst, waarin nadere afspraken zijn vastgelegd over onder meer procedures, processen, informatieverschaffing en te leveren diensten. Deze diensten zijn tevens vastgelegd in Service Level Agreements (SLA) die onderdeel uitmaken van de onderliggende uitbestedingsovereenkomst.

Bij het aangaan en/of verlengen van een uitbestedingsovereenkomst zal aandacht worden besteed aan onder meer de kwaliteit van de dienstverlening, de deskundigheid van de uitbestedingspartij, de communicatie, de kostenbeheersing, de integriteit van de bedrijfsvoering en de risico's die samenhangen met de uit te besteden activiteit(en). Daarnaast zal een toetsing plaatsvinden aan de richtlijnen van DNB omtrent uitbesteding.

Uitgangspunt is dat het bestuur eindverantwoordelijk en aansprakelijk blijft voor alle uitbestede werkzaamheden en daarmee samenhangende handelingen. Het bestuur is in beginsel van mening dat het deze verantwoordelijkheid kan dragen door middel van:

- het rechtstreeks ter verantwoording roepen van de uitbestedingspartijen;
- schriftelijke rapportages over de uitvoering van de uitbestede werkzaamheden, die het bestuur zo nodig ter beoordeling en controle aan een onafhankelijke, derde partij zal voorleggen, en
- de ISAE 3402-rapportages van AZL, Kas Bank en ABN Amro Pension Services en de ISAE3000-rapportage van AZL.

Indien daartoe aanleiding bestaat, kan het bestuur besluiten eigen onderzoek te doen of te laten uitvoeren.

SLA- en ISAE-rapportages

AZL is de voornaamste uitbestedingspartij van Pensura. AZL rapport op kwartaalbasis over het pensioenbeheer en het voldoen aan de SLA-normen. Deze administratieve kwartaalrapportages worden in de bestuursvergaderingen besproken met een vertegenwoordiger van AZL. De naleving van de SLA-normen en de normen zelf zijn tevens onderwerp van gesprek tijdens het jaarlijkse formele evaluatiegesprek met AZL.

Om aan de behoefte van het bestuur aan zekerheid en daarmee kwaliteitsgaranties tegemoet te komen heeft AZL er voor gekozen om gecertificeerd te worden middels een ISAE3402-rapportage. De ISAE3402-rapportage bestaat uit een type II verklaring. Hier worden alleen processen beschreven welke de financiële verantwoording raken.

Ook voor 2016 heeft AZL een ISAE3402 type II rapportage. Het overleggen van de ISAE3402-rapportage komt tevens tegemoet aan de Beleidsregel 'Uitbesteding Pensioenfondsen' waarin DNB heeft vastgesteld dat een pensioenfonds dat zijn administratie uitbesteedt aan een uitvoerder verantwoordelijk is en blijft voor een juiste administratie.

Naast een ISAE3402-rapportage heeft AZL voor 2016 tevens een ISAE3000-rapportage uitgebracht. Deze rapportage is het resultaat van een audit op de primaire processen bij AZL die, in tegenstelling tot de ISAE3402-rapportage, niet de financiële verantwoording raken. Het bestuur heeft kennis genomen van deze rapportage.

AZL rapporteert middels de administratieve kwartaalrapportages over de opvolging die wordt gegeven aan aandachtspunten en bevindingen van de auditor die voortkomen uit de beide ISAE-rapportages. Het bestuur is daardoor in staat om de opvolging van de bevindingen door AZL te monitoren.

De Commissie Pensioen en Financiën heeft in 2016 een audit bij AZL uitgevoerd waarbij de inhoud van de ISAE-rapportages uitgebreid met AZL is besproken. AZL heeft de vragen van Pensura daarbij beantwoord. De uitkomsten van de audit zijn in de daarop volgende bestuursvergadering besproken.

Daarnaast voert het bestuur jaarlijks een formeel evaluatiegesprek met AZL waarin de dienstverlening wordt geëvalueerd en verbeterpunten worden besproken.

Pensura heeft daarnaast structureel (administratieve) werkzaamheden uitbesteed aan ABN Amro Pension Services (beheer van kapitalen uit de beschikbare premieregeling) en Kas Bank (beleggingsadministratie). Deze partijen leveren eveneens jaarlijks een ISAE3402-rapportage en rapporteren periodiek over de naleving van de SLA. Voorts vindt met beide partijen jaarlijks een formeel evaluatiegesprek plaats.

Overige aspecten

Van betekenis voor het waarmaken van de eigen verantwoordelijkheid acht het bestuur de waarborgen die zijn gelegen in het waarmerken door de certificerend actuaire en de accountant van de jaarlijkse staten van Pensura, als bedoeld in artikel 147 van de Pensioenwet en de meldingsplicht van deze beide externe deskundigen, als bedoeld in artikel 170 van de Pensioenwet.

Een nadere uitwerking van het uitbestedingsbeleid is opgenomen in de actuariële en bedrijfstechnische nota (ABTN) van Pensura.

Risicomanagement

Aanwezige risico's

Een belangrijke doelstelling van het fonds is het nakomen van de pensioentoezeggingen en het nastreven van de ambitie van de pensioenregeling. Bij het beheer en de financiering van de pensioenverplichtingen loopt het fonds risico's. De risico's kunnen ingedeeld worden in financiële en niet-financiële risico's. Onderstaande tabel geeft meer uitleg rondom de risico's die het fonds loopt. Verdere kwalitatieve en kwantitatieve uitleg rondom de financiële risico's wordt gegeven in de risicoparagraaf bij de toelichting op de jaarrekening.

Financiële risico's	Definitie
Renterisico (S1)	Het fonds is gevoelig voor wijzigingen in de rente omdat de rentegevoeligheid van de beleggingen en de rentegevoeligheid van de verplichtingen niet gelijk zijn (de zogenaamde duration mismatch). Dit heeft als gevolg dat als de rente daalt, de waarde van de beleggingen minder snel stijgt dan de waarde van de verplichtingen. De dekkingsgraad daalt dan.
Marktrisico (S2, S4)	Het fonds loopt het risico dat door de ontwikkeling van marktprijzen (veroorzaakt door factoren die samenhangen met een individuele belegging, de uitgevende instelling of generieke factoren) waardewijzigingen plaatsvinden.

Financiële risico's	Definitie
Valutarisico (S3)	Het fonds belegt in buitenlandse waardepapieren, waardoor het fonds gevoelig is voor koersschommelingen van de betreffende valuta ten opzichte van de euro.
Kredietrisico (S5)	Het fonds loopt het risico van financiële verliezen als gevolg van faillissementen, betalingsonmacht of kredietverslechtering van tegenpartijen.
Verzekeringstechnisch risico (S6)	Het risico dat het fonds loopt met haar deelnemers op het gebied van sterfte en arbeidsongeschiktheid. Het risico bestaat dat deelnemers gemiddeld langer leven dan verwacht waardoor Pensura meer pensioen moet uitkeren dan waarvoor pensioenvermogen is opgebouwd (langlevenrisico). Daarnaast is er het risico dat Pensura bij overlijden van een deelnemer nabestaandenpensioen moet uitkeren waar geen voorziening voor is getroffen (kortlevenrisico of overlijdensrisico). Het arbeidsongeschiktheidsrisico houdt in dat Pensura voorzieningen moet treffen voor premievrije pensioenopbouw en uitkering van een arbeidsongeschiktheidspensioen als een deelnemer arbeidsongeschikt raakt.
Actief beheer risico (S10)	Dit risico ontstaat doordat vermogensbeheerders actief beheer voeren op (delen van) de beleggingsportefeuille
Liquiditeitsrisico	Het risico dat beleggingen niet tijdig en/of niet tegen een aanvaardbare prijs kunnen worden omgezet in liquide middelen, waardoor het fonds op korte termijn niet aan zijn verplichtingen kan voldoen.

Niet-financiële risico's	Definitie
Uitbestedingsrisico	Het uitbestedingsrisico is het risico voor het fonds dat de continuïteit/kwaliteit van de aan derden uitbestede werkzaamheden, dan wel voor deze derden beschikbaar gestelde apparatuur en het ter beschikking gesteld personeel wordt geschaad.
Operationele risico's	Het risico dat optreedt voor het fonds bij de uitvoering van de pensioen- en beleggingsactiviteiten, als gevolg van niet-afdoende of falende interne processen, menselijk gedrag en systemen of als gevolg van externe gebeurtenissen.
Compliance risico	Het compliance risico omvat het risico voor het fonds dat niet of niet tijdig de consequenties van (veranderende) wet- en regelgeving worden onderkend, waardoor wet- en regelgeving op onderdelen worden overtreden.
Reputatierisico	Onder reputatierisico wordt het risico verstaan dat het fonds door het handelen reputatieschade lijdt bij belanghebbenden.

Niet-financiële risico's	Definitie
Sponsorrisico	Pensura heeft een directe economische en contractuele band met de werkgever als sponsor van het pensioenfonds. Voorbeelden van sponsorrisico's zijn faillissementsrisico, betalingsonmacht van de sponsor veroorzaakt door negatieve ontwikkelingen bij de sponsor, financieringsrisico, beëindiging van de relatie met de sponsor en belangenverstrengeling tussen het pensioenfonds en de sponsor.
IT-risico	Risico's als gevolg van het gebruik van informatietechnologie door Pensura.
Integriteitsrisico	Het risico dat de integriteit van Pensura wordt beïnvloed als gevolg van niet integere, onethische gedragingen van de organisatie en leden van de fondsorganen, een en ander in het kader van wet- en regelgeving en maatschappelijke en door het fonds opgestelde normen.
Juridische risico's	Er zijn diverse juridische risico's te onderscheiden (niet limitatief): 1) Fondsdocumenten voldoen niet aan wettelijke bepalingen. 2) Bestuurders worden persoonlijk aansprakelijk gesteld. 3) Het onvoldoende vorm geven van consistent beleid. 4) Niet of onduidelijk communiceren naar belanghebbenden. 5) Aansprakelijkheid als gevolg van handelen of nalaten door ingehuurde partijen.

Beleidsinstrumenten

Als maatstaf voor de draagkracht van het fonds wordt de beleidsdekkingsgraad genomen. De ontwikkeling van de beleidsdekkingsgraad kan nadelig beïnvloed worden door bovenstaande risico's. Om de risico's te beheersen en de ontwikkeling van de beleidsdekkingsgraad te beïnvloeden heeft het fonds een aantal beleidsinstrumenten tot haar beschikking ¹⁾:

- beleggingsbeleid;
- herverzekeringsbeleid;
- premiebeleid, en
- toeslagbeleid.

De uitgangspunten rondom deze beleidsinstrumenten volgen uit de risicohouding die het fonds in 2015 heeft bepaald en is vastgelegd in de ABTN van het fonds.

Beleidsuitgangspunten

Conform de analyse en ALM studie uitgevoerd in 2015, zijn voor de bepaling van de risicohouding de belangrijkste beleidsuitgangspunten voor de uitvoering van de pensioenregeling in kaart gebracht:

- Binnen het pensioenfonds is geen sprake van nieuwe opbouw van DB-rechten. Dit betekent echter niet dat er geen premies meer worden ontvangen. Zolang het fonds zich in een tekortsituatie bevindt is er sprake van een herstellpremie van de werkgever. Tevens is rekening gehouden met de bijstortingsverplichting van de werkgever, om eventuele kortingsmaatregelen te voorkomen.
- Het toeslagbeleid kenmerkt zich door de voorwaardelijkheid en financiering uit de middelen van het fonds. De toeslagambitie is gelijk aan de prijsontwikkeling.
- Voor het beleggingsbeleid is uitgegaan van de strategische beleggingsmix zoals weergegeven in het op dat moment geldende beleggingsplan van het fonds. Daarbij wordt rekening gehouden met de dekkingsgraadafhankelijke beleggingsmix en renteafdekking.

Het premiebeleid, toeslagbeleid en beleggingsbeleid worden elders in dit verslag nader toegelicht.

1) Een verdere analyse van de impact die de mogelijke risico's met zich meebrengen en hoe deze de beleidsdoelstellingen van het fonds kunnen beïnvloeden staan beschreven in het financieel crisisplan van Pensura. Van belang op de verscheidene beleidsinstrumenten is ook de in het crisisplan genoemde kritische dekkingsgraad.

Kwalitatieve aspecten

De door Pensura uitgevoerde middelloonregeling is gesloten en er vindt geen actieve opbouw meer plaats in deze regeling met uitzondering van arbeidsongeschikte deelnemers die premievrij pensioen opbouwen. Ook in de eindloonregeling wordt niet meer actief pensioen opgebouwd door werknemers. Werknemers van de aangesloten ondernemingen bouwen alleen nog kapitaal op in de Beleggingspensioenmodule, een beschikbare premiereregeling.

De uitvoeringsovereenkomst met de werkgever belet dat in de middelloon- en eindloonregeling opgebouwde pensioenaanspraken en ingegane pensioenrechten moeten worden gekort, indien een korting op basis van de Pensioenwet dient te worden doorgevoerd. In de uitvoeringsovereenkomst is namelijk een bijstortingsverplichting voor de werkgever opgenomen. Daarnaast betaalt de werkgever jaarlijks een herstellpremie indien het fonds in reservetekort verkeert. Dit zijn belangrijke factoren die in acht zijn genomen om te komen tot de risicohouding.

Kwantitatieve aspecten

De basis voor de kwantitatieve aspecten vormt de ALM-studie. De ALM-studie richt zich op een lange termijn beleggingsbeleid dat past bij de afgesproken doelstellingen rondom grootheden als kortingskansen en mate van toeslagverlening. Om de gevolgen van het beleggingsbeleid inzichtelijk te maken zijn onder meerdere stress-scenario's analyses uitgevoerd omtrent de volgende grootheden:

- Verwachting en spreiding van de bijstortingen van de werkgever
- Toeslag- en koopkrachtresultaten
- Dekkings- en beleidsdekkingsgraden
- Scenario's waarbij er geen sprake is van een bijstorting van de werkgever

Conform de kwalitatieve aspecten is naar aanleiding van bovenstaande ALM-analyses een lange termijn beleggingsbeleid tot stand gekomen dat een relatief hoog risicoprofiel kent. Een verdere vertaalslag van de beleidsuitgangspunten en kwalitatieve en kwantitatieve aspecten komt tot uitdrukking in de korte en lange termijn risicohouding van het fonds. De risicohouding wordt verderop in deze risicoparagraaf toegelicht.

In 2016 is nog een ALM-light analyse uitgevoerd, die niet tot aanpassingen in het beleggingsbeleid heeft geleid.

Beleidsmatige toelichting op de aanwezige risico's

Het resulterende beleggingsbeleid kent, in overeenstemming met de risicohouding en het premiebeleid en toeslagbeleid, een enigszins hoger dan gemiddeld risicoprofiel. Met behulp van het beleggingsbeleid kan een verdere beleidsmatige toelichting gegeven worden over hoe het fonds met de belangrijkste financiële risico's omgaat. Volledigheidshalve wordt ook vermeld welk beleid het fonds voert rondom de niet-financiële risico's.

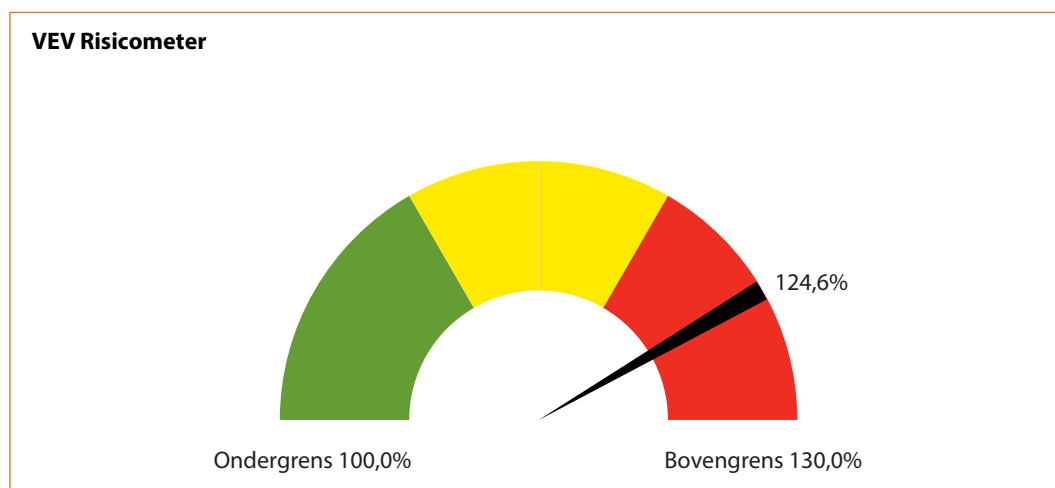
Financiële risico's	Beleid
Renterisico (S1)	Pensura dekt het renterisico van de verplichtingen af door middel van een staffel waarin is bepaald dat bij een beleidsdekkingsgraad van 100% het renterisico voor 25% wordt afgedekt. Bij een beleidsdekkingsgraad van 115% hoort een afdekkingspercentage van 45%, bij een beleidsdekkingsgraad van 130% een afdekking van 65% en bij een beleidsdekkingsgraad van 145% een renteafdekking van 85%. De afdekking van het renterisico zal plaatsvinden door middel van de matching portfolio, bestaande uit LDI-fondsen, obligaties en/of renteswaps. Nadat de renteafdekking is gestegen tot een bepaald niveau, als gevolg van een gestegen beleidsdekkingsgraad, zal het afdekkingspercentage niet meer afnemen.

Financiële risico's	Beleid
Marktrisico (S2, S4)	Onderdeel van het beleggingsbeleid van het pensioenfonds is het spreiden van risico's. Door deze diversificatie wordt het marktrisico verminderd. Het fonds belegt daarom wereldwijd in aandelen met als benchmarks MSCI World, MSCI Europe, MSCI US, MSCI Pacific excl. Japan, MSCI Japan en MSCI Emerging Markets. Ook wordt in onroerend goed beleggingsfondsen en high Yield obligaties (via beleggingsfondsen) belegd. In de matchingportefeuille wordt uitsluitend in euro's belegd.
Valutarisico (S3)	Het beleid van Pensura is om in principe het valutarisico niet af te dekken. Bij aandelen worden valuta's niet afgedekt. Bij beleggingen in vastrentende waarden is gekozen voor een fonds dat overwegend in Europese staatsleningen belegt. De niet-euro beleggingen worden niet afgedekt. Wel is er in enkele gevallen een impliciete valuta afdekking aanwezig in de beleggingsfondsen. Het beleid is om het valutarisico niet af te dekken. In de matching portefeuille wordt nagenoeg volledig belegd in euro beleggingen. In 2017 is de matching portefeuille volledig uitbesteed en volledig in euro's belegd bij één vermogensbeheerder.
Kredietrisico (S5)	In de matchingportefeuille wordt belegd in leningen met een hoge rating (minimaal BBB, merendeel AA en AAA). Slechts een klein gedeelte van de returnportefeuille is belegd in high yield obligaties.
Actief beheer risico (S10)	Conform het marktrisico wordt dit risico grotendeels tegengegaan door de goede spreiding binnen de portefeuille van het fonds.
Liquiditeitsrisico	Dit risico wordt beheerst door in het strategische en tactische beleggingsbeleid voldoende ruimte aan te houden voor de liquiditeitsposities. Het fonds belegt voor meer dan 90% in dagelijks verhandelbare effecten en daarnaast was in 2016 de binnenkomende premie nog ruim voldoende voor de uitgaande pensioenbetalingen en kosten. Dit betekent echter niet dat het fonds geen illiquide bezittingen heeft. De vastgoedbeleggingen van het fonds kunnen niet op korte termijn worden verkocht. Het bestuur heeft begin 2017 gebruik gemaakt van een mogelijkheid om de vastgoedportefeuille af te bouwen. Daarnaast is het bestuur voornemens ook de rest van de portefeuille af te bouwen.

Niet-financiële risico's	Beleid
Uitbestedingsrisico	<p>Het fonds heeft de uitvoering van de pensioenadministratieactiviteiten uitbesteed aan AZL N.V. Het beheer van de pensioenkapitalen uit de beschikbare premieregeling is uitbesteed aan ABN Amro Pension Services en de beleggingsadministratie aan Kas Bank. Het uitbestedingsrisico wordt beheerst door met deze partijen deugdelijke contracten af te sluiten, waarvan Service Level Agreements (SLA) onderdeel uitmaken. Voornoemde partijen leveren periodiek rapportages over de naleving van de afspraken, zodat het bestuur de opvolging kan monitoren. Deze rapportages, evenals de SLA-afspraken zelf, zijn onderwerp van gesprek tijdens de jaarlijkse formele evaluaties van de dienstverlening met zowel AZL als ABN Amro. AZL levert daarnaast een ISAE3402- en ISAE3000-rapportage, ABN Amro een ISAE3402-rapportage. Deze rapportages worden jaarlijks door het bestuur geanalyseerd. Het fonds heeft in 2016 een audit uitgevoerd bij AZL. Daarnaast heeft Pensura structureel werkzaamheden uitbesteed aan Kas Bank (beleggingsadministratie). Ook deze partij leveren jaarlijks een ISAE3402-rapportage en rapporteert periodiek over de naleving van de SLA. Voorts vindt jaarlijks een formeel evaluatiegesprek plaats. Meer informatie over de uitbesteding staat in het hoofdstuk "Uitbestedingsbeleid" in dit verslag.</p>
Operationele risico's	<p>De operationele uitvoering geschiedt voornamelijk door AZL. Pensura stelt hoge kwaliteitseisen aan de organisaties, die bij de uitvoering betrokken zijn, op de gebieden zoals interne organisatie, procedure, processen en controles en kwaliteit van de geautomatiseerde systemen. Deze kwaliteitseisen worden periodiek door het bestuur getoetst aan de hand van de periodieke (administratieve) rapportages, de jaarlijkse ISAE-rapportages en de jaarlijkse formele evaluatiegesprekken met AZL.</p>
Compliance risico	<p>Het fonds heeft gedetailleerde SLA's afgesproken met haar uitvoerders. Daarnaast heeft het fonds een compliance officer aangesteld die toeziet op de gedragscode door het bestuur en de overige verbonden personen van het fonds.</p>
Reputatierisico	<p>Om dit risico te beperken heeft het fonds een integriteitsbeleid vastgesteld evenals een communicatiebeleid waarin transparante communicatie naar haar belanghebbenden voorop staat. Het bestuur voert jaarlijks een integriteitsrisicoanalyse uit.</p>
Sponsorrisico	<p>Het bestuur tracht dit risico zo veel mogelijk te beheersen door het vastleggen van goede afspraken in de uitvoeringsovereenkomst en het aanhouden van een prudente kostenvoorziening. Daarnaast is in de laatste ALM-studies rekening gehouden met een variant waarbij de sponsor niet of slechts gedeeltelijk bijstort. Het fonds belegt niet direct in de werkgever. Er is een notitie over de toekomstvisie aan de werkgever overlegd.</p>
IT-risico	<p>Omdat de pensioen- en financiële administratie zijn uitbesteed, is dit tot een uitbestedingsrisico geworden. Het bestuur maakt voor het delen van vergaderstukken gebruik van 'cloud computing', binnen een door de sponsor beveiligde omgeving. De risico's die hiermee samenhangen worden in 2017 geanalyseerd.</p>

Niet-financiële risico's	Beleid
Integriteitsrisico	Pensura heeft een integriteitsbeleid vastgelegd middels de gedragscode, incidentenregeling en klokkenluidersregeling. De compliance officer, die deelneemt aan de bestuursvergaderingen, houdt toezicht op de naleving hiervan. Iedere bestuursvergadering wordt besproken of er meldingen in het kader van het integriteitsbeleid zijn. Het bestuur voert bovendien jaarlijks een integriteitsrisicoanalyse uit. Uit de in 2016 uitgevoerde analyse bleek dat deze risico's voor het fonds beperkt zijn.
Juridische risico's	Pensura beperkt deze risico's onder meer op de volgende wijzen: 1) AZL is aangesteld als bestuursadviseur en actuariel adviseur en toetst in dat kader periodiek de fondsdocumenten. Het bestuur heeft bovendien een controlecyclus vastgesteld. 2) Statutair is bepaald dat Pensura, onder voorwaarden, de aansprakelijkheidstelling van het bestuur of individuele bestuurders overneemt. 3) Het bestuur ziet erop toe dat besluitvorming consistent verloopt en goed wordt gedocumenteerd. 4) Pensura heeft een communicatiebeleidsplan dat onder meer de wettelijk vereiste communicatie omvat. 5) Met alle ingehuurde partijen worden deugdelijke contractuele afspraken gemaakt. Zie verder het uitbestedingsrisico.

De financiële risico's die het fonds loopt in combinatie met het door het fonds gekozen beleid om deze risico's tegen te gaan zijn objectief meetbaar aan de hand van de hoogte van de vereiste dekkingsgraad. Onderstaande Vereist Eigen Vermogen (VEV) risicometer toont aan dat het beleggingsbeleid van het pensioenfonds een relatief hoog risico kent met een strategisch vereiste dekkingsgraad van 124,6%.

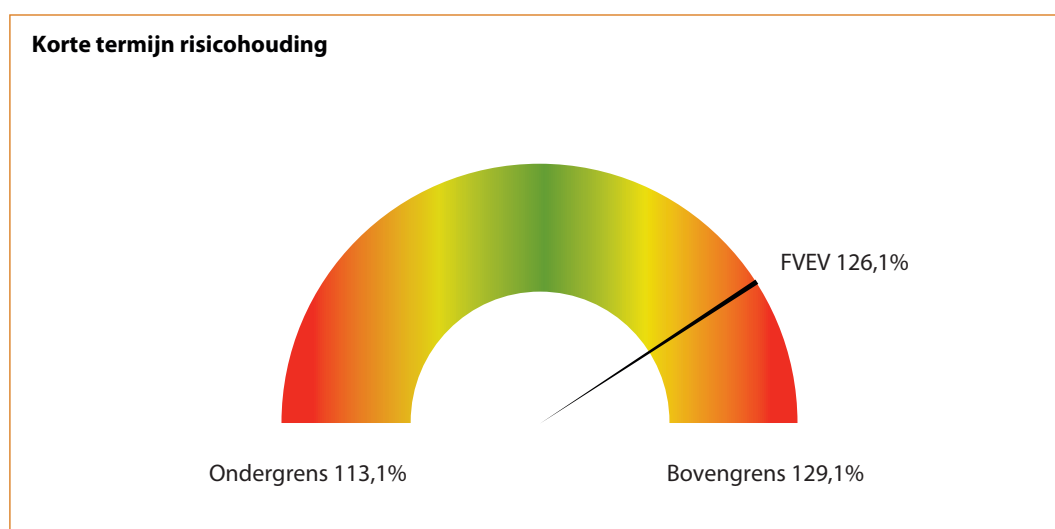
Controle op het gevoerde beleid

Op grond van het nieuw Financieel Toetsingskader (nFTK) moet continu gemonitord en aan de deelnemers gecommuniceerd worden of het gevoerde beleid resulteert in de verwachte doelstellingen. Deze wettelijke verplichting komt tot uitdrukking in de zogeheten 'risicohouding'. De risicohouding van het fonds is de mate waarin het fonds, na overleg met sociale partners en het verantwoordingsorgaan, bereid is beleggingsrisico's te lopen om de doelstellingen van het fonds te realiseren en de mate waarin het fonds beleggingsrisico's kan lopen gegeven de kenmerken van het fonds. De risicohouding wordt verder onderverdeeld in een korte termijn risicohouding en een lange termijn risicohouding.

Korte termijn risicohouding

De korte termijn risicohouding wordt gemeten aan de hand van de vereiste dekkingsgraad met bijbehorende bandbreedtes. Indien op enig moment de daadwerkelijke vereiste dekkingsgraad zich buiten deze bandbreedtes bevindt, is dit een eerste indicatie dat het gevoerde beleid niet in lijn is met de doelstellingen van het fonds. Het fonds heeft de risicohouding voor de korte termijn uitgedrukt in een bandbreedte waarbij een afwijking van 11,5%-punt aan de onderkant en 4,5%-punt aan de bovenkant van het vereist eigen vermogen op basis van de strategische beleggingsmix is toegestaan. Deze bandbreedtes komen mede tot stand als gevolg van het dynamisch beleggingsbeleid, waar momenteel meer bewegingsruimte zit richting een portefeuille met gereduceerd risico (lager VEV) dan naar een hoger risico (hoger VEV).

Gedurende 2016 is de daadwerkelijke vereiste dekkingsgraad binnen deze bandbreedtes gebleven en heeft het fonds haar beleid niet hoeven aanpassen. Eind 2016 bedraagt de feitelijk vereiste dekkingsgraad 126,1%.

Lange termijn risicohouding

De lange termijn risicohouding komt tot uitdrukking in de jaarlijks terugkerende haalbaarheidstoets. De belangrijkste uitkomst waarnaar in de haalbaarheidstoets gekeken wordt, is het pensioenresultaat. Het pensioenresultaat is een maatstaf voor koopkrachtbehoud. Het fonds heeft een pensioenresultaat en ondergrenzen vanuit verschillende scenario's gedefinieerd die aansluiten op de lange termijn risicohouding van het fonds. Het pensioenresultaat en ondergrenzen zijn door het bestuur vastgesteld en vastgelegd in de ABTN vanuit de volgende drie situaties:

- De situatie dat het fonds precies beschikt over het vereist eigen vermogen.
- De situatie dat het fonds precies beschikt over de feitelijke dekkingsgraad.
- De situatie van een slechtweersscenario vanuit de feitelijke dekkingsgraad.

In 2015 heeft het fonds aan deze wettelijke verplichting voldaan via de aanvangshaalbaarheidstoets. Dit heeft geleid tot een pensioenresultaat van 111% vanuit de situatie dat aan de feitelijke dekkingsgraad wordt voldaan. Tevens is met behulp van de aanvangshaalbaarheidstoets getoetst dat het premiebeleid realistisch en haalbaar is.

In 2016 heeft Pensura de jaarlijkse haalbaarheidstoets uitgevoerd. Hieruit is gebleken dat de resulterende pensioenresultaten voldoen aan de in het kader van de risicohouding vastgestelde ondergrenzen en maximale afwijking. De resultaten van deze haalbaarheidstoets zijn namelijk als volgt:

1. Het verwachte pensioenresultaat komt uit op 114,5% als gestart wordt op de feitelijke dekkingsgraad. Dit is boven de gekozen ondergrens van 77%.
2. Het verwachte pensioenresultaat in een slecht weer scenario komt uit op 101,6% als gestart wordt op de feitelijke dekkingsgraad. De afwijking van het middelste scenario is maximaal gelijk aan 64%, oftewel een pensioenresultaat van 41,2%. Aan deze grens wordt derhalve voldaan.

De risicohouding evenals de uitkomsten van de korte en lange termijn risicohouding zijn vastgelegd en afgestemd met het verantwoordingsorgaan en voorgelegd aan de sociale partners. Indien uit de haalbaarheidstoets blijkt dat het fonds een beleid voert dat niet strookt met de gedefinieerde doelstellingen zal het fonds in overleg treden met de sociale partners en verantwoording afleggen aan de belanghebbenden.

Toekomstparagraaf

Belangrijke externe ontwikkelingen

Pensioenstelsel

In 2016 heeft het toenmalige kabinet een perspectiefnota uitgebracht over de toekomst van het pensioenstelsel. Het is aan de nieuwe regering om daaraan een vervolg te geven. Belangrijke keuzes moeten daarin gemaakt worden zoals over de doorsnee premie en persoonlijke pensioenvermogens met al dan niet collectieve risicodeling.

Verhoging AOW-leeftijd en pensioenrichtleeftijd

Het kabinet heeft een verdere verhoging van de AOW-leeftijd aangekondigd, hetgeen een logisch voortvloeisel was uit de wettelijk vastgelegde rekenregels. Dit geldt ook voor de verhoging van de pensioenrichtleeftijd naar 68 jaar per 1 januari 2018. Pensioenfondsen, via de sociale partners, zullen een besluit moeten nemen om de pensioenleeftijd naar 68 jaar te brengen dan wel te kiezen voor een lager opbouwpercentage.

Toezichthouder

Ook dit jaar hebben toezichthouders (AFM/DNB) verschillende thema-onderzoeken op het programma staan. Het IT-risico en dan met name de risico's van cybercrime, staat op de agenda. Ook een onderzoek naar uitbestedingsrisico's is aangekondigd. Ook zal onderzocht worden of de sector de aanbevelingen uit het thema-onderzoek uit 2016 naar de communicatie aan deelnemers over de financiële positie naar behoren heeft opgevolgd.

Belangrijke interne ontwikkelingen

Toekomst

Sealed Air, de moedermaatschappij van de verschillende Diversy-werkmaatschappijen, waar nagenoeg alle deelnemers van het pensioenfonds werken, heeft Diversy verkocht aan Bain Capital. Effectuering van de transactie zal in het tweede halfjaar van 2017 zijn beslag krijgen. Het pensioenfonds krijgt dus te maken met een nieuwe sponsor. Een beperkt aantal deelnemers van het pensioenfonds is werkzaam bij de huidige sponsor, Sealed Air.

Beleggingsbeleid

In het tweede halfjaar van 2016 heeft het bestuur van het pensioenfonds het beleggingsbeleid op onderdelen opnieuw ingericht. De belangrijkste besluiten zijn daartoe in 2016 genomen. 2017 is het jaar van de implementatie. In begin 2017 is de matchingportefeuille bij een externe beheerder ondergebracht en zijn ook de veranderingen doorgevoerd in de returnportefeuille. Ook op het gebied van de governance van de beleggingsprocessen en het risicomanagement zullen nog de nodige stappen worden gezet.

Het bestuursverslag is vastgesteld te Utrecht d.d. 22 juni 2017.

Het bestuur

H.J.J. Debrauwer
voorzitter

D.H.M. Geerlings
secretaris

J.H.M. ten Berge
bestuurder

B.J. Leeftink
bestuurder

A.U.M. Gengler
bestuurder

Jaarrekening

Balans per 31 december

na bestemming saldo; in duizenden euro

Activa	2016	2015
Beleggingen voor risico pensioenfondsen [1]		
Onroerende zaken	8.278	8.012
Zakelijke waarden	92.544	84.348
Vastrentende waarden	58.330	52.217
Overige beleggingen	0	168
Liquide middelen beleggingen	58	18
	159.210	144.763
Beleggingen voor risico deelnemers [2]		
Beleggingen	18.409	16.558
Herverzekeringsdeel technische voorziening [3]	108	88
Vorderingen en overlopende activa [4]	503	550
Liquide middelen [5]	615	615
	178.845	162.574

[..] De tussen haken vermelde nummers verwijzen naar corresponderende nummers in de toelichting op de balans, die een integraal onderdeel uitmaakt van de jaarrekening.

Passiva	2016	2015
Reserves [6]		
Algemene reserve	13.151	10.065
	13.151	10.065
Langlopende schulden [7]	0	0
Technische voorzieningen		
Pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds [8]	146.637	135.082
Herverzekering [9]	108	88
	146.745	135.170
Voorziening pensioenverplichtingen voor risico deelnemers [10]	18.409	16.558
Kortlopende schulden en overlopende passiva [11]	540	781
	178.845	162.574

[..] De tussen haken vermelde nummers verwijzen naar corresponderende nummers in de toelichting op de balans, die een integraal onderdeel uitmaakt van de jaarrekening.

Staat van baten en lasten

in duizenden euro

	2016	2015
Beleggingsopbrengsten voor risico pensioenfonds [12]		
Directe beleggingsopbrengsten	743	476
Indirecte beleggingsopbrengsten	13.859	4.381
Kosten van vermogensbeheer	-301	-291
	14.301	4.566
Beleggingsopbrengsten voor risico deelnemers [13]	1.212	529
Premiebijdragen van werknemers en werkgevers [14]	3.238	2.780
Premiebijdragen voor risico deelnemers [15]	708	726
Onttrekking beleggingen voor risico deelnemer t.b.v. inkoop rechten [16]	-69	-192
Saldo van overdrachten van rechten voor risico pensioenfonds [17]		
Overgenomen pensioenverplichtingen	0	0
Overgedragen pensioenverplichtingen	-14	-70
	-14	-70
Pensioenuitkeringen [18]	-2.138	-1.965

[..] De tussen haken vermelde nummers verwijzen naar corresponderende nummers in de toelichting op de staat van baten en lasten, die een integraal onderdeel uitmaakt van de jaarrekening.

	2016	2015
Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds		
Toevoeging pensioenopbouw	-16	-2
Toeslagverlening actieve deelnemers	-2	0
Toeslagverlening gewezen deelnemers	-2	0
Toeslagverlening pensioengerechtigden	0	-1
Benodigde inresttoevoeging	80	-331
Vrijgevallen voor excassokosten	60	0
Uitkeringen	2.145	1.965
Actuarieel resultaat op sterfte	552	-251
Waardeoverdrachten	13	99
Actuarieel resultaat op mutaties	5	28
Wijzigingen actuariële grondslagen/methoden	-717	-808
Overige mutaties technische voorzieningen	12	1
Wijziging rentecurve	-13.685	-8.350
	-11.555	-7.650
Mutatie voorzieningen voor risico deelnemers [19]		
Pensioenspaarkapitalen	-1.851	-1.063
Herverzekering [20]		
Premies herverzekering	-23	-44
Pensioenuitvoerings- en administratiekosten [21]	-646	-658
Overige baten en lasten [22]	-77	138
Saldo van baten en lasten	3.086	-2.903
Bestemming van het saldo		
Algemene reserve	3.086	-2.903
	3.086	-2.903

[..] De tussen haken vermelde nummers verwijzen naar corresponderende nummers in de toelichting op de staat van baten en lasten, die een integraal onderdeel uitmaakt van de jaarrekening.

Kasstroomoverzicht

in duizenden euro

	2016	2015
Pensioenactiviteiten		
Ontvangsten		
Bijdragen van werkgevers en werknemers	3.193	2.622
Uitkeringen uit herverzekering	48	0
Wegens overgenomen pensioenverplichtingen	-97	117
Overige	0	5
	3.144	2.744
Uitgaven		
Pensioenen en afkopen	-2.141	-1.960
Wegens overgedragen pensioenverplichtingen	-13	-70
Premies herverzekering	-28	-62
Pensioenuitvoerings- en administratiekosten	-738	-522
Overige	-76	0
	-2.996	-2.614
Beleggingsactiviteiten		
Ontvangsten		
Directe beleggingsopbrengsten	736	212
Verkopen en aflossingen beleggingen	9.768	46.243
Overige	-20	0
	10.484	46.455
Uitgaven		
Aankopen beleggingen	-10.316	-46.246
Kosten van vermogensbeheer	-276	-271
	-10.592	-46.517
Mutatie geldmiddelen	40	68
Saldo geldmiddelen 1 januari	633	565
Saldo geldmiddelen 31 december	673 ¹⁾	633 ¹⁾

1) Deze bedragen zijn inclusief liquide middelen beleggingen.

Grondslagen voor waardering en resultaatbepaling

Algemeen

Toepassing richtlijnen voor de jaarverslaggeving

De jaarrekening is opgesteld in overeenstemming met de wettelijke bepalingen zoals deze zijn opgenomen in Titel 9 Boek 2 BW en met inachtneming van de richtlijnen voor de Jaarverslaggeving, in het bijzonder richtlijn 610 Pensioenfondsen.

Waardering

Algemene grondslagen

Opname van een actief of een verplichting

Een actief wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de toekomstige economische voordelen naar het fonds zullen toevloeien en de waarde daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld. Een verplichting wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de afwikkeling daarvan gepaard zal gaan met een uitstroom van middelen en de omvang van het bedrag daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Verantwoording van baten en lasten

Baten worden in de rekening van baten en lasten opgenomen wanneer een vermeerdering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermeerdering van een actief of een vermindering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld. Lasten worden verwerkt wanneer een vermindering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermindering van een actief of een vermeerdering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld. Indien een transactie ertoe leidt dat nagenoeg alle of alle toekomstige economische voordelen en alle of nagenoeg alle risico's met betrekking tot een actief of een verplichting aan een derde zijn overgedragen, wordt het actief of de verplichting niet langer in de balans opgenomen. Verder worden activa en verplichtingen niet meer in de balans opgenomen vanaf het tijdstip waarop niet meer wordt voldaan aan de voorwaarden van waarschijnlijkheid van de toekomstige economische voordelen en betrouwbaarheid van de bepaling van de waarde. Dit betekent dat transacties worden verwerkt op handelsdatum en niet op afwikkelingsdatum. Als gevolg hiervan kan sprake zijn van een post 'nog af te wikkelen transacties'. Deze post kan zowel een actief als een passief zijn.

Saldering van een actief en een verplichting

Een financieel actief en een financiële verplichting worden gesaldeerd als nettobedrag in de balans opgenomen indien sprake is van een wettelijke of contractuele bevoegdheid om het actief en de verplichting gesaldeerd en gelijktijdig af te wikkelen en bovendien de intentie bestaat om de posten op deze wijze af te wikkelen. De met de gesaldeerd opgenomen financiële activa en financiële verplichtingen samenhangende rentebaten en rentelasten worden eveneens gesaldeerd opgenomen.

Schattingen en veronderstellingen

De opstelling van de jaarrekening in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW vereist dat het bestuur oordelen vormt en schattingen en veronderstellingen maakt die van invloed zijn op de toepassing van grondslagen en de gerapporteerde waarde van activa en verplichtingen, en van baten en lasten.

De schattingen en onderliggende veronderstellingen worden voortdurend beoordeeld. Herzieningen van schattingen worden opgenomen in de periode waarin de schatting wordt herzien, en in toekomstige perioden waarvoor de herziening gevolgen heeft.

Verwerking van waardeveranderingen van beleggingen

Er wordt geen onderscheid gemaakt tussen gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen van beleggingen. Alle waardeveranderingen van beleggingen, inclusief valutakoersverschillen, worden als beleggingsopbrengsten in de staat van baten en lasten opgenomen.

Vreemde valuta

Activa en verplichtingen in vreemde valuta worden omgerekend naar euro's tegen de koers per balansdatum. Deze waardering is onderdeel van de waardering tegen reële waarde. Baten en lasten voortvloeiende uit transacties in vreemde valuta's worden omgerekend tegen de koers per transactiedatum. Alle valutakoersverschillen zijn verwerkt in de staat van baten en lasten.

Beleggingen

Onroerende zaken

De beleggingen in onroerende zaken zijn gewaardeerd op actuele waarde, zijnde de taxatiewaarde. De ter beurse genoteerde aandelen in vastgoedbeleggingsfondsen worden gewaardeerd tegen de beurswaarde ultimo boekjaar. De niet ter beurse genoteerde fondsen worden gewaardeerd tegen actuele waarde, zijnde de intrinsieke waarde ultimo boekjaar, waarbij de onderliggende beleggingen zijn gewaardeerd op marktwaarde.

Zakelijke waarden

De ter beurse genoteerde aandelen worden gewaardeerd tegen de beurswaarde ultimo boekjaar. De niet ter beurse genoteerde fondsen worden gewaardeerd tegen actuele waarde, zijnde de intrinsieke waarde ultimo boekjaar, waarbij de onderliggende beleggingen zijn gewaardeerd op marktwaarde.

Vastrentende waarden

De ter beurse genoteerde obligaties worden gewaardeerd tegen de beurswaarde ultimo boekjaar. De niet ter beurse genoteerde fondsen worden gewaardeerd tegen hun actuele waarde, zijnde de intrinsieke waarde ultimo boekjaar, waarbij de onderliggende beleggingen zijn gewaardeerd op marktwaarde.

Deposito's worden gewaardeerd tegen nominale waarde. Voor deposito's is het verschil tussen marktwaarde en nominale waarde in het algemeen gering.

Overige beleggingen

De ter beurse genoteerde fondsen worden gewaardeerd tegen de beurswaarde ultimo boekjaar. De niet ter beurse genoteerde fondsen worden gewaardeerd tegen hun actuele waarde, zijnde de intrinsieke waarde ultimo boekjaar, waarbij de onderliggende beleggingen zijn gewaardeerd op marktwaarde.

Beleggingen voor risico deelnemers

De grondslagen voor waardering van de beleggingen voor risico deelnemers zijn gelijk aan die voor de beleggingen voor risico van het fonds worden aangehouden.

Vorderingen en overlopende activa

Vorderingen en overlopende activa worden bij eerste verwerking gewaardeerd op reële waarde. Na eerste verwerking worden vorderingen gewaardeerd op geamortiseerde kostprijs (gelijk aan de nominale waarde indien geen sprake is van transactiekosten) onder aftrek van eventuele bijzondere waardeverminderingen, indien sprake is van oninbaarheid.

Algemene reserve

Het jaarlijkse resultaat volgens de rekening van baten en lasten wordt voor een deel toegevoegd aan de algemene reserve.

Schattingswijziging

In 2016 heeft de Commissie Overlevingstafels van het AG een nieuwe prognosetafel gepubliceerd, zijnde de Prognosetafel AG2016, en heeft het fonds besloten over te gaan op deze nieuwe overlevingstafel. Dit is in 2016 verantwoord als een schattingswijziging. Ultimo 2016 is de voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds verhoogd met € 717K als gevolg van deze schattingswijziging. Het effect van deze schattingswijziging op de technische voorziening ad € 717K in 2016 is als mutatie in het resultaat verwerkt.

Voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds

Per 1 januari 2007 is de Pensioenwet in werking getreden. Onderdeel van de Pensioenwet is het Financieel Toetsingskader (FTK). In het FTK is de manier waarop De Nederlandsche Bank (DNB) haar toezicht op pensioenfondsen uitoefent vastgelegd. Het FTK stelt daarbij de kaders waarbinnen een fonds moet opereren. Besloten is het FTK ook toe te passen voor de jaarverslaglegging daar dit aansluit bij het door het bestuur gehanteerde beleid.

De voorziening pensioenverplichtingen is vastgesteld als de contante waarde van de tijdsevenredig opgebouwde pensioenaanspraken. Voor de arbeidsongeschikte deelnemers is de voorziening pensioenverplichtingen gebaseerd op de te bereiken aanspraken.

De voorziening is gebaseerd op de volgende actuariële grondslagen:

Sterfte

Prognosetafel AG2016 (startjaar 2017) met toepassing van ervaringssterfte (ES Pensura 2015).

Gehuwdheid

Vóór de pensioendatum wordt gereserveerd op basis van het onbepaalde-partnersysteem. Na pensioendatum wordt gereserveerd op basis van het bepaalde partnersysteem.

Uitkeringen

De uitkeringen worden continu betaalbaar verondersteld.

Leeftijden

Leeftijden worden in jaren en maanden nauwkeurig vastgesteld.

Rekenrente

Conform de rentetermijnstructuur per 31 december 2016 zoals gepubliceerd door DNB.

Leeftijdsverschil

Het leeftijdsverschil tussen man en vrouw is op 3 jaar gesteld (man ouder dan vrouw).

Kosten

In de reguliere voorziening is geen opslagpercentage voor toekomstige uitvoeringskosten opgenomen. Uitvoeringskosten worden ieder jaar door de sponsor vergoed. In de premiestelling wordt rekening gehouden met een opslag voor kosten van 3,0% (2015: 2,8%). Deze vallen, tezamen met het jaarlijks fondsrendement op deze voorziening, vrij in een kostenvoorziening. Deze kostenvoorziening bedraagt ultimo 2016 € 3.267.

Arbeidsongeschiktheid

Als onderdeel van de voorziening pensioenverplichtingen zijn de toekomstige rechten van arbeidsongeschikte deelnemers opgenomen, waarvoor een (gedeeltelijke) vrijstelling van premiebetaling van toepassing is.

Herverzekeringsdeel technische voorzieningen

Deze voorziening is op dezelfde grondslagen gebaseerd als de voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds.

Resultaatbepaling

Algemeen

De baten en lasten worden toegerekend aan het jaar waarop ze betrekking hebben.

Directe beleggingsopbrengsten

Onder de directe beleggingsopbrengsten wordt in dit verband verstaan:

- rente;
- dividend;
- soortgelijke opbrengsten.

Indirecte beleggingsopbrengsten.

Onder indirecte beleggingsopbrengsten worden de volgende resultaten opgenomen:

- gerealiseerde en niet-gerealiseerde koersverschillen van aandelen, aandelen vastgoedmaatschappijen en obligaties;
- valutaverschillen inzake deposito's en bankrekeningen in buitenlandse valuta en valutatermijntransacties.

Kosten vermogensbeheer

Onder de kosten vermogensbeheer worden de administratiekosten opgenomen die verband houden met het beheer van de beleggingen.

Kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht is volgens de directe methode opgesteld. Alle ontvangsten en uitgaven worden hierbij als zodanig gepresenteerd. Onderscheid wordt gemaakt tussen kasstromen en pensioen- en beleggingsactiviteiten.

Toelichting op de balans per 31 december

in duizenden euro

Activa

[1] Beleggingen voor risico pensioenfonds ¹⁾

Categorie	Stand ultimo 2015	Aankopen/Verstrekkingen	Verkopen/aflossingen	Gerealiseerde koersverschillen	Niet-gerealiseerde koersverschillen	Stand ultimo 2016
Onroerende zaken						
Aandelen vastgoedmaatschappijen	8.012	0	-108	0	374	8.278
Zakelijke waarden						
Aandelen beleggingsfondsen	84.348	9.354	-9.354	2.642	5.554	92.544
Vastrentende waarden						
Staatsobligaties	15.547	331	0	0	1.441	17.319
Bedrijfsobligaties	327	326	0	0	12	665
Obligatiefondsen	36.343	306	0	0	3.697	40.346
	52.217	963	0	0	5.150	58.330
Overige beleggingen						
Beleggingen in Schröder Euro Bonds	168	0	-305	137	0	0
Liquide middelen inzake beleggingen	18	40	0	0	0	58
Totaal belegd vermogen	144.763	10.357	-9.767	2.779	11.078	159.210

Methodiek bepaling marktwaarde

Level 1: Directe marktwaardering: beursnotering in een actieve markt (waarop geen prijsaanpassingen worden uitgevoerd).

Level 2: Afgeleide marktwaardering: geen directe beursnotering maar andere uit de markt waarneembare data danwel een prijs gebaseerd op een transactie in een niet actieve markt met niet-significante prijsaanpassing (gebaseerd op aannames en schattingen).

Level 3: Modellen en technieken: marktwaardebepaling niet gebaseerd op marktdata, maar gebaseerd op aannames en schattingen die de prijs significant beïnvloeden.

1) Voor een verdere toelichting van de beleggingen wordt verwezen naar de risicoparagraaf.

	Level 1	Level 2	Level 3	Stand ultimo 2016
Onroerende zaken				
Aandelen vastgoedmaatschappijen	0	0	8.278	8.278
Zakelijke waarden				
Aandelen beleggingsfondsen	22.093	70.451	0	92.544
Vastrentende waarden				
Staatsobligaties	17.319	0	0	17.319
Bedrijfsobligaties	665	0	0	665
Obligatiefondsen	40.346	0	0	40.346
	58.330	0	0	58.330
Totaal belegd vermogen volgens level indeling	80.423	70.451	8.278	159.152
Overige beleggingen				
Liquide middelen inzake beleggingen				58
Totaal belegd vermogen				159.210

Onderstaande tabel geeft de levelindeling weer van het vorig verslagjaar.

	Level 1	Level 2	Level 3	Stand ultimo 2015
Onroerende zaken				
Aandelen vastgoedmaatschappijen	0	0	8.012	8.012
Zakelijke waarden				
Aandelen beleggingsfondsen	20.137	64.211	0	84.348
Vastrentende waarden				
Staatsobligaties	15.547	0	0	15.547
Bedrijfsobligaties	327	0	0	327
Obligatiefondsen	36.343	0	0	36.343
	52.217	0	0	52.217
Overige beleggingen				
Beleggingen in Schröder Euro Bonds	168	0	0	168
Totaal belegd vermogen volgens level indeling	72.522	64.211	8.012	144.745
Overige beleggingen				
Liquide middelen inzake beleggingen				18
Totaal belegd vermogen				144.763

[2] Beleggingen voor risico deelnemers

Categorie	Stand ultimo 2015	Aankopen/ Verstrekingen	Verkopen/ aflossingen	Herwaarderingen	Stand ultimo 2016
Beleggingspensioen	10.518	706	-7	780	11.997
Vrijwillig bijsparen	6.040	2	-62	432	6.412
Totaal belegd vermogen	16.558	708	-69	1.212	18.409

De beleggingen voor rekening en risico deelnemers kunnen onderverdeeld worden in de volgende onderdelen:

Beleggingen uit beleggingspensioen

Dit zijn de beleggingen van de deelnemers die deelnemen in de regeling "JD Combinatiepensioen" en die een bijdrage krijgen in de beleggingspensioenmodule, voor zover het basisjaarinkomen boven het maximum basisjaarinkomen van € 55.555,73 per 1 januari 2016 (€ 56.533,31 per 1 januari 2017) uitstijgt.

Beleggingen uit vrijwillig bijsparen

Dit betreft het saldo van de beleggingen van de deelnemers aan het "JD Combinatiepensioen" die gekozen hebben om vrijwillig bij te sparen, onder voorbehoud van de daarvoor beschikbare fiscale ruimte. De regeling is voor nieuwe stortingen gesloten per 1 januari 2015.

	2016	2015
[3] Herverzekeringsdeel technische voorzieningen		
Herverzekerde rechten	108	88
[4] Vorderingen en overlopende activa		
Premies		
Dit betreffen nog te vorderen premies	115	139
Verzekeringsmaatschappijen		
Herverzekering (ElipsLife)	4	48
Lopende intrest		
Vastrentende waarden	370	363
Overige vorderingen		
Dividendbelasting	14	0
Totaal vorderingen en overlopende activa	503	550
Alle vorderingen en overlopende activa hebben een looptijd korter dan 1 jaar.		
[5] Liquide middelen		
ING Bank N.V.	615	615
	615	615
Deze liquide middelen staan ter vrije beschikking van het fonds. Op deze rekening van de ING Bank is een 'intraday' kredietfaciliteit afgegeven van € 150.000.		
Passiva	2016	2015
[6] Reserves		
Algemene reserve		
Stand 31 december	10.065	12.968
Besteding van het saldo van baten en lasten	3.086	-2.903
Stand per 31 december	13.151	10.065

Het minimaal vereiste vermogen bedraagt 103,7% (2015: 103,7%).
 Het vereiste vermogen bedraagt 124,6% (2015: 126,4%).
 De dekkingsgraad is 108,0% (2015: 106,6%).
 De beleidsdekkingsgraad is 100,4% (2015: 106,9%).

Vóór 2015 werd de dekkingsgraad vastgesteld als de reserves plus de voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds gedeeld door de voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds.

Vanaf 2015 is de dekkingsgraad vastgesteld als het totaal eigen vermogen plus de totale technische voorzieningen, zijnde het pensioenvermogen, gedeeld door de totale technische voorzieningen (pensioenverplichtingen). Dit alles op voorschrift van DNB.

De beleidsdekkingsgraad is bepaald als de 12-maands gemiddelde dekkingsgraad waarbij voor het einde van een kwartaal de dekkingsgraad wordt gebruikt zoals gerapporteerd in de K-Staten DNB en voor het einde van het jaar de dekkingsgraad wordt gebruikt zoals gerapporteerd in de J-staten DNB.

De toeslagverlening over 2016 is 0,0% (2015: 0,0%).

Het fonds kwam ultimo het vierde kwartaal 2016 in een tekort en heeft op 30 maart 2017 een actualisatie van het bestaande herstelplan ingediend bij DNB waarin wordt aangetoond dat de beleidsdekkingsgraad binnen de gekozen hersteltermijn van 10 jaar herstelt tot het niveau van de vereiste dekkingsgraad.

[7] Langlopende schulden

Achtergestelde lening ¹⁾

Stand begin boekjaar	0	129
Onttrekking i.v.m. vrijval naar onderneming	0	-69
Onttrekking i.v.m. 4% rendementsgarantie	0	-60

Stand einde boekjaar

0

0

1) *Garantielening werkgever.*

	2016	2015
Technische voorzieningen		
[8] Ontwikkeling van de technische voorziening voor risico pensioenfonds		
Stand per 1 januari	135.082	127.432
Toevoeging pensioenopbouw	16	2
Toeslagverlening actieve deelnemers	2	0
Toeslagverlening gewezen deelnemers	2	0
Toeslagverlening pensioengerechtigden	0	1
Benodigde inresttoevoeging ¹⁾	-80	331
Vrijgevallen voor excassokosten	-60	0
Uitkeringen	-2.145	-1.965
Actuarieel resultaat op sterfte	-552	251
Waardeoverdrachten	-13	-99
Actuarieel resultaat op mutaties	-5	-28
Wijzigingen actuariële grondslagen/methoden	717	808
Overige mutaties technische voorzieningen	-12	-1
Wijziging rentecurve	13.685	8.350
Stand per 31 december	146.637	135.082
De technische voorzieningen zijn als volgt opgebouwd:		
Actieve deelnemers	1.730	2.340
Gewezen deelnemers	102.312	93.494
Pensioengerechtigden	42.595	39.248
Stand voorziening per 31 december	146.637	135.082
[9] Herverzekering		
Stand per 1 januari	88	85
Mutatie boekjaar	20	3
Stand per 31 december	108	88
Totaal technische voorzieningen	146.745	135.170

1) De rentetoevoeging is gelijk aan de 1-jaars rente voor de voorziening pensioenverplichtingen. Voor 2016 is deze gelijk aan -0,06% (2015: 0,16%).

	2016	2015
[10] Voorziening pensioenverplichtingen voor rekening en risico deelnemers		
Stand 1 januari	16.558	15.495
Stortingen	708	726
Opnames	-69	-192
Rendement	1.212	529
Stand 31 december	18.409	16.558
[11] Kortlopende schulden en overlopende passiva		
Te betalen loonheffing	37	40
Sociale lasten	9	8
Administratiekosten AZL	36	119
Accountantskosten	30	14
Actuariskosten	78	97
Bestuurskosten	10	19
Aangesloten ondernemingen	0	69
Kosten vermogensbeheer	37	38
Diversen	8	3
	245	407
Overlopende passiva		
Diversen	0	3
Nog door te storten spaarkapitalen	19	114
Nog te betalen BTW (UBS)	276	257
	295	374
Totaal kortlopende schulden en overlopende passiva	540	781

Alle kortlopende schulden en diverse overlopende passiva hebben een looptijd korter dan 1 jaar. De nog te betalen BTW heeft een looptijd > 1 jaar.

Niet in de balans opgenomen verplichtingen

Er zijn meerjarige contracten afgesloten met Kas Bank, ABN-AMRO Pension Services en AZL N.V. welke jaarlijks opzegbaar zijn.

Verbonden partijen

Er is sprake van een relatie tussen het fonds en de verbonden partijen. Het bestuur heeft de volgende natuurlijke personen en entiteiten aangewezen als verbonden partijen: de leden van het bestuur, de leden van het verantwoordingsorgaan en de ondernemingen waarmee het fonds een uitvoeringsovereenkomst heeft gesloten (Diversey Europe Operations B.V., Diversey B.V., Diversey Netherlands Productions B.V., Diversey Netherlands Services B.V. en Sealed Air B.V.).

Het bestuur heeft geconstateerd dat er geen transacties van betekenis met de verbonden partijen hebben plaatsgevonden die niet onder normale marktomstandigheden zijn verricht. Er zijn geen leningen verstrekt aan, noch is er sprake van een vordering op (voormalige) leden van het bestuur of het verantwoordingsorgaan. De achtergestelde lening van de werkgever ten behoeve van de rendementsgarantie van de SC Johnsonregeling is per 31 december 2015 beëindigd. Zie [7]. Het fonds ontvangt premie van de aangesloten ondernemingen. Deze bestaat hoofdzakelijk uit herstellpremie en een kostenopslag. Dit is geregeld vanuit de uitvoeringsovereenkomst.

De werkgever is de verplichting aangegaan om, afhankelijk van de hoogte van de beleidsdekkingsgraad, een herstellpremie te betalen, om extra premie te storten indien Pensura op grond van de wet- en regelgeving de pensioenen zou moeten verlagen (bijstorting) en om de feitelijke uitvoeringskosten van Pensura te vergoeden. Indien de werkgever de uitvoeringsovereenkomst opzegt, is de werkgever gehouden om alle toekomstige uitvoeringskosten van Pensura te betalen.

Gebeurtenissen na balansdatum

In het eerste kwartaal van 2017 is de volledige matching portefeuille in beheer gegeven bij BNP Paribas IP.

Toelichting op de staat van baten en lasten

in duizenden euro

Bezoldiging bestuurders

De bestuurders van Stichting Pensioenfonds Pensura hebben in 2016 geen bezoldiging ontvangen ten laste van het fonds, met uitzondering van de voorzitter. Deze heeft in totaal een bedrag van € 49,8 (2015: € 40,6) ontvangen voor zijn diensten. De heer Leeftink, die gepensioneerd is, ontvangt een onkostenvergoeding volgens de vacatieregeling die door het bestuur met hem is overeengekomen.

Personeel

Gedurende het boekjaar 2016 had Stichting Pensioenfonds Pensura geen personeelsleden in dienst.

Baten en lasten	2016	2015
[12] Beleggingsopbrengsten voor risico pensioenfonds		
Directe beleggingsopbrengsten		
Onroerende zaken	249	246
Vastrentende waarden	497	232
Banken	-3	-1
Waardeoverdrachten	0	-1
	743	476
Indirecte beleggingsopbrengsten		
<i>Onroerende zaken</i>		
Ongerealiseerd resultaat	374	293
<i>Zakelijke waarden</i>		
Ongerealiseerd resultaat	5.554	3.958
Gerealiseerd resultaat	2.642	2.300
<i>Vastrentende waarden</i>		
Ongerealiseerd resultaat	5.150	-14.123
Gerealiseerd resultaat	0	11.912
<i>Overige beleggingen</i>		
Ongerealiseerd resultaat	137	41
Valutare resultaat liquide middelen	2	0
	13.859	4.381

	2016	2015
Kosten van vermogensbeheer		
Beheerloon:		
– Kas Bank	-138	-122
– BlackRock	-54	-53
– UBS	-109	-116
	-301	-291
De kosten vermogensbeheer voor 2016 bedragen € 829,- (2015: € 804,-) per deelnemer. Hierbij is het aantal deelnemers gelijk aan het aantal actieve deelnemers en gepensioneerden. De lichte stijging wordt veroorzaakt door een toename van het gemiddeld belegd vermogen.		
Totaal beleggingsopbrengsten voor risico pensioenfonds	14.301	4.566
[13] Beleggingsopbrengsten voor risico deelnemers		
Directe beleggingsopbrengsten	5	7
Indirecte beleggingsopbrengsten	1.207	522
	1.212	529
[14] Premiebijdragen		
Werkgeverspremie	3.229	2.777
Premie ANW-hiaat	2	2
Inkoopsommen	19	3
Premie premievrije doorbouw excedent	-12	-2
	3.238	2.780
De kostendekkende premie bedraagt	697	775
De gedempte premie bedraagt	697	775
De feitelijke premie bedraagt	3.229	2.777
De kostendekkende premie is als volgt samengesteld:		
Actuarieel benodigd	88	92
Opslag in stand houden vereist vermogen	23	25
Opslag voor uitvoeringskosten	586	658
	697	775

	2016	2015
De gedempte premie is als volgt samengesteld:		
Actuarieel benodigd	88	92
Opslag in stand houden vereist vermogen	23	25
Opslag voor uitvoeringskosten	586	658
	697	775
De feitelijke premie is als volgt samengesteld:		
Actuarieel benodigd	88	92
Opslag in stand houden vereist vermogen	23	25
Opslag voor uitvoeringskosten	586	658
Herstelpremie ¹⁾	2.532	2.002
	3.229	2.777
[15] Premiebijdragen voor risico deelnemers		
Premies pensioensparen	708	726
[16] Onttrekking beleggingen voor risico deelnemers		
Doorstorting spaarkapitaal	-41	-93
Inkoop rechten	-19	-3
Overlijden	0	-76
Waardeoverdrachten	-9	-20
	-69	-192
[17] Saldo van overdrachten van rechten voor risico pensioenfonds		
Overgenomen pensioenverplichtingen	0	0
Overgedragen pensioenverplichtingen	-14	-70
	-14	-70

1) De maximaal te betalen herstelpremie in 2016 is gelijk aan € 2.668 en wordt jaarlijks geïndexeerd aan de hand van de stijging van de cao-lonen bij de onderneming. De daadwerkelijke hoogte van de herstelpremie is afhankelijk van de financiële positie van het fonds. Is de beleidsdekkingsgraad lager dan de minimaal vereiste dekkingsgraad, is de te betalen herstelpremie gelijk aan het maximum (€ 2.668 zijnde het niveau 2016). Ligt de beleidsdekkingsgraad tussen de minimaal vereiste dekkingsgraad en de vereiste dekkingsgraad, dan wordt de hoogte van de herstelpremie lineair bepaald (teruglopend van het maximum € 2.668 naar €0,-). Ligt de beleidsdekkingsgraad hoger dan de vereiste dekkingsgraad, is de herstelpremie €0,-.

	2016	2015
[18] Pensioenuitkeringen		
Ouderdomspensioen	-1.923	-1.796
Invalideitpensioen	-28	-28
Partnerpensioen	-147	-107
Wezenpensioen	-2	-2
Afkoopsommen	-12	-6
ANW-hiaat pensioen	-26	-26
	-2.138	-1.965
[19] Mutatie voorziening voor risico deelnemers		
Aankopen	-708	-726
Verkopen	69	192
Rendement	-1.212	-529
	-1.851	-1.063
[20] Herverzekering		
Premie	-71	-92
Herverzekerde uitkeringen	48	48
	-23	-44
[21] Pensioenuitvoerings- en administratiekosten		
AZL:		
– Administratie	-311	-307
– Incidentele werkzaamheden 2016 ¹⁾	-32	0
– Implementatie reglement 2015	0	-91
Accountant (controle jaarrekening) ²⁾	-30	-29
Actuaris (jaarwerk en advies)	-116	-138
Actuaris (certificering)	-30	-27
Visitatie	-11	0
Bestuur	-61	-48
De Nederlandsche Bank	-14	-11
Overige	-41	-7
	-646	-658

De pensioenuitvoerings- en administratiekosten voor 2016 bedragen € 1.780,- per deelnemer (2015: € 1.818,-). Hierbij is het aantal deelnemers gelijk aan het aantal actieve deelnemers en gepensioneerden. De daling wordt veroorzaakt door een toename van het aantal pensioengerechtigden en de daling van de pensioenuitvoerings- en administratiekosten.

1) Dit betreft 10K inzake Wet Pensioencommunicatie en 22K inzake Haalbaarheidstoets en ALM studie.

2) Het volledige honorarium van de accountant heeft betrekking op controleopdrachten.

[22] Overige baten en lasten

Overleden geen nabestaanden pensioensparen
Diversen

2016	2015
0	77
-77	61
-77	138

In het verslagjaar 2016 zijn door de toezichthouders geen dwangsommen en/of bestuurlijke boetes opgelegd. Noch is een bewindsvoerder aangesteld.

Actuariële analyse van het resultaat

Wijziging rentetermijnstructuur
Beleggingsopbrengsten
Premies en koopsommen
Waardeoverdrachten
Uitkeringen
Sterfte
Arbeidsongeschiktheid
Reguliere mutaties
Toeslagverlening
Overige mutaties technische voorzieningen
Andere oorzaken

2016	2015
-13.685	-8.350
14.382	4.234
2.558	2.028
-1	30
6	0
577	-127
10	0
5	28
-4	-1
-705	-807
-57	62
3.086	-2.903

Resultaat

Resultaatbestemming

Resultaatverdeling

Het bestuur heeft besloten het positieve resultaat over het boekjaar 2016 als volgt te verdelen:

	2016
	x € 1.000
Algemene reserve	3.086
	3.086

Risicoparaagraaf

(bedragen in duizenden euro)

In de risicoparaagraaf binnen het bestuursverslag is het beleid rond risicobeheersing uiteengezet. Hierna wordt een aantal specifieke risico's nader toegelicht en gekwantificeerd. Conform de berekeningen van het vereist eigen vermogen in het actuariële rapport is de risicoparaagraaf gebaseerd op basis van het doorkijkbeginsel (lookthrough-principe) en wordt er rekening gehouden met recente ontwikkelingen zoals het gebruik van de meest recente UFR en de aangepaste definitie van de (beleids)dekkingsgraad en vereiste dekkingsgraad. Laatstgenoemde impliceert dat bij de berekening van de (beleids)dekkingsgraad en vereiste dekkingsgraad vanaf het jaarwerk van 2015 rekening gehouden dient te worden met het totale vermogen en de totale technische voorziening. In de risicoparaagraaf worden de afzonderlijke risico's van het vereist eigen vermogen gerelateerd aan de voorziening voor risico fonds. De impact van de aangepaste berekeningsmethodiek wordt afzonderlijk getoond. Onder het nieuwe FTK zijn de voorschriften voor de berekening van het vereist eigen vermogen aangescherpt en wordt getoetst op basis van het vereist eigen vermogen gebaseerd op de strategische verdeling. De impact van de afzonderlijke risico's wordt tevens getoond voor het feitelijk vereist eigen vermogen omdat de vereiste dekkingsgraad op basis van de feitelijke verdeling in het nieuwe FTK onder andere een belangrijke rol speelt bij de korte termijn risicohouding van het fonds.

Voor vergelijkingsdoeleinden is de presentatie van de vergelijkende cijfers op enkele plaatsen in deze risicoparaagraaf aangepast. Dit heeft geen effect gehad op de waarde van het vermogen of het resultaat van afgelopen verslagjaar.

Solvabiliteitsrisico

Het belangrijkste risico dat het fonds loopt is het risico dat het niet over genoeg solvabiliteit beschikt. Indien het fonds niet solvabel is bestaat het risico dat een beperkte of geen toeslagverlening kan plaatsvinden voor (delen van) het deelnemersbestand. In het uiterste geval dient het fonds verworven pensioenaanspraken en pensioenrechten te verminderen. Hoe solvabel het pensioenfonds is wordt getoetst aan de hand van de beleidsdekkingsgraad. De beleidsdekkingsgraad wordt berekend als de 12-maands voortschrijdend gemiddelde dekkingsgraad. Hoeveel eigen vermogen het fonds aan dient te houden gegeven de financiële risico's die het loopt (na afdekking) op de balans komt tot uitdrukking in de door DNB voorgeschreven solvabiliteitstoets. Onder het huidige FTK geldt hierbij dat de vereiste dekkingsgraad op basis van de strategische verdeling afgezet wordt tegen de beleidsdekkingsgraad om te bepalen of het pensioenfonds in een tekort situatie verkeert. Zolang het fonds zich in een tekortsituatie bevindt is er sprake van een herstellpremie van de werkgever. Tevens is rekening gehouden met de bijstortingsverplichting van de werkgever, om eventuele kortingsmaatregelen te voorkomen.

De verschillende standaard risicofactoren hierin worden benoemd onder de noemer S1 tot en met S6 en de S10. Eind 2016 wordt geen rekening meer gehouden met eventuele additionele risico's. Hieromtrent heeft afstemming plaats gevonden met, bestuur, waarmerkend actuaire en DNB. Hierna zijn de uitkomsten weergegeven voor de verschillende risicocategorieën op basis van de strategische beleggingsmix ultimo 2016 van 124,6% en 2015 van 126,4%.

	2016		2015	
	€	%	€	%
Renterisico (S1)	8.487	5,8	9.411	4,2
Aandelen en vastgoed risico (S2)	29.943	20,4	27.487	18,1
Valutarisico (S3)	14.052	9,6	11.841	2,6
Grondstoffenrisico (S4)	0	0,0	0	0,0
Kredietrisico (S5)	5.873	4,0	9.044	4,4
Verzekeringstechnisch risico (S6)	4.932	3,4	4.469	0,4
Liquiditeitsrisico (S7)	0	0,0	0	0,0
Concentratierisico (S8)	0	0,0	0	0,0
Operationeel risico (S9)	0	0,0	0	0,0
Actief beheer risico (S10)	1.548	1,1	255	0,0
Diversificatie-effect	-24.260	-16,6	-22.385	
Vereist eigen vermogen	40.575	27,7	40.122	29,7
Toevoeging 1% buffer herverzekerde TV	0	0,0	0	0,0
Afname voor toerekening totale TV	0	-3,1	0	-3,3
Totaal Vereist eigen vermogen	40.575	24,6	40.122	26,4
Dekkingsgraad		108,0		106,6
Beleidsdekkingsgraad		100,4		106,9
Minimaal vereiste dekkingsgraad		103,7		103,7
Strategisch vereiste dekkingsgraad		124,6		126,4
Feitelijk vereiste dekkingsgraad		126,1		129,0

De beleidsdekkingsgraad van het Pensioenfonds is per 31 december 2016 lager dan de vereiste dekkingsgraad op basis van de strategische verdeling volgens het standaardmodel, waardoor het pensioenfonds in een tekort verkeert. In boekjaar 2016 bedraagt de beleidsdekkingsgraad 100,4%. Afgezet tegen de beleidsdekkingsgraad van 2015 van 106,9%, is de beleidsdekkingsgraad afgenomen met 6,5%-punt.

Renterisico

Het renterisico wordt veroorzaakt, doordat de rentegevoeligheid van de verplichtingen afwijkt van de rentegevoeligheid van de beleggingen. Het pensioenfonds kent een langere looptijd voor pensioenverplichtingen dan voor de looptijd van de beleggingen. Onderstaande duration cijfers geven meer inzicht.

Duration van de vastrentende waarden (inclusief rentederivaten) 18,0 (2015: 18,8)

Duration van de pensioenverplichtingen 20,7 (2015: 20,6)

Voor de vaststelling van het renterisico bij het vereist eigen vermogen worden de kasstromen van de rentegevoelige beleggingen afgezet tegen de kasstromen van de voorziening pensioenverplichtingen. Vervolgens worden beide kasstromen afgezet tegen door DNB bepaalde renteschokken die per looptijd verschillen. Op basis van deze renteschokken kan de impact op de technische

voorziening en de impact op alle rentegevoelige beleggingen worden berekend. Overeenkomstig kan een afdekkingspercentage worden berekend. Rentegevoeligheid is één van de belangrijkste factoren bij de bepaling van de (strategische) assetallocatie van de portefeuille.

Strategisch dekt het fonds volgens het beleggingsmandaat 22,8%¹⁾ van het renterisico van haar verplichtingen af.

	Feitelijke verdeling		Strategische verdeling	
	in €	%	in €	%
Impact op technische voorziening voor risico fonds (A)	10.535		10.535	
Impact op de rentegevoelige beleggingen (B)	3.389		2.048	
Renterisico	7.146	4,9	8.487	5,8
Afdekkingspercentage (B/A)		32,2		19,4²⁾

Hoogte buffer

Op basis van de vereist eigen vermogen berekeningen bedraagt de buffer voor het feitelijk renterisico 7.146 (4,9%) en voor het strategisch renterisico 8.487 (5,8%) ultimo 2016.

Aandelen en vastgoed risico

Het pensioenfonds loopt het risico dat haar beleggingen in aandelen, vastgoed en hedgefunds en private equity in waarde dalen. In het beleggingsbeleid wordt met dergelijke risico's rekening gehouden door ondermeer een toepassing van voldoende spreiding in de beleggingsportefeuille naar categorieën, markten en dergelijke. De volatiliteit van de marktwaarden (prijrisico's) van beleggingen wordt periodiek geëvalueerd en kan leiden tot bijstellingen in het vermogensbeheer. In onderstaande tabel wordt de verdeling naar de verschillende zakelijke waarden categorieën getoond.

	2016		2015	
	€	%	€	%
<i>Verdeling aandelen en vastgoed per categorie:</i>				
Indirecte beleggingen in vastgoed (beursgenoteerd)	8.278	8,2	8.012	8,7
Zakelijke waarden ontwikkelde markten (Mature markets)	87.615	86,9	80.822	87,5
Zakelijke waarden opkomende markten (Emerging markets)	4.929	4,9	3.526	3,8
	100.822	100,0	92.360	100,0

1) Dit is op basis van 'present value 01' afdekking. Dit is gebaseerd op kleine en lineaire schokken van de swapcurve.

2) Dit is conform de DNB voorschriften (FTK regels). Dit betekent onder andere grote en niet lineaire schokken.

Hoogte buffer

Bij de berekening van het vereist eigen vermogen wordt voor het feitelijk en strategisch zakelijke waarden risico rekening gehouden met de door DNB voorgeschreven schokken die variëren overeenkomstig de risicograad van het type belegging. Deze standaardschokken zijn verder opgehoogd om zodoende rekening te houden met de volgende additionele risicocomponenten: leverage risico en liquiditeitsrisico. De buffer voor het feitelijk zakelijke waarden risico bedraagt 33.759 (23,0%) en voor het strategisch zakelijke waarden risico 29.943 (20,4%).

Valutarisico

Het valutarisico wordt veroorzaakt, doordat de verplichtingen van het pensioenfonds in euro's luiden terwijl veel van de beleggingen van het pensioenfonds in niet-euro luiden. Het pensioenfonds loopt het risico dat haar buitenlandse beleggingen dalen in waarde als gevolg van valutakoersontwikkelingen.

Het valutarisico wordt berekend aan de hand van een scenario waarbij wordt uitgegaan van een waardedaling van de beleggingen in vreemde valuta van 20%. Het valutarisico is het totale negatieve effect op de waarde van alle beleggingen als gevolg van dit scenario. Het fonds dekt geen valutarisico af middels derivaten.

	2016		2015	
	€	%	€	%
<i>Zakelijke waarden naar valuta:</i>				
Euro	14.986	16,2	13.651	16,2
Amerikaanse dollar	47.603	51,4	45.401	53,8
Australische dollar	3.415	3,7	137	0,2
Canadese dollar	281	0,3	592	0,7
Britse pond sterling	8.484	9,2	8.779	10,4
Hongkong dollar	2.390	2,6	175	0,2
Japanezen yen	5.963	6,4	6.249	7,4
Singaporese dollar	680	0,7	204	0,2
Overige valuta (o.a. Zwitserse franc)	8.742	9,5	9.160	10,9
	92.544	100,0	84.348	100,0
<i>Onroerende zaken naar valuta:</i>				
Euro	8.278	100,0	8.012	100,0
	8.278	100,0	8.012	100,0
<i>Vastrentende waarden naar valuta:</i>				
Euro	58.384	100,2	51.502	98,7
Amerikaanse dollar	133	0,2	683	1,3
Canadese dollar	2	0,0	2	0,0
Britse pond sterling	-206	-0,4	22	0,0
Japanezen yen	4	0,0	0	0,0
Niet euro	13	0,0	8	0,0
	58.330	100,0	52.217	100,0

Hoogte buffer

Bij de berekening van het vereist eigen vermogen wordt voor het feitelijk en strategisch valuta risico rekening gehouden met een door DNB voorgeschreven schok van 20% voor valuta in ontwikkelde landen en van 35% voor valuta in opkomende markten die berekend wordt op de niet-euro beleggingen na afdekking. De buffer voor het feitelijk valuta risico bedraagt 15.443 (10,5%) en voor het strategisch valuta risico 14.052 (9,6%).

Grondstoffenrisico

Het pensioenfonds belegt niet in grondstoffen en loopt daarmee geen risico dat de waarde van deze beleggingen daalt als gevolg van marktontwikkelingen.

Kredietrisico

Het pensioenfonds loopt het risico dat één of meerdere van haar tegenpartijen niet aan de voorafgesproken betalingen kan voldoen. Bij de berekening van het kredietrisico dient het effect van de kredietwaardigheid van de partijen, waarin belegd wordt, tot uitdrukking te komen. Het kredietrisico komt tot uitdrukking in de zogenaamde creditspread. Deze creditspread is het verschil tussen de uitkering die afhangt van de kredietwaardigheid van de tegenpartij en een uitkering die met volledige zekerheid (risicovrij) tot uitkering zal komen. Het kredietrisico verbonden aan derivatentransacties wordt beheerst door het afsluiten van standaardovereenkomsten met tegenpartijen, het beoordelen van de kredietwaardigheid van tegenpartijen, het spreiden van het transactievolume over verschillende tegenpartijen, het eisen van voldoende onderpand en een adequate monitoring met betrekking tot de gestelde eisen inzake het onderpand.

Het kredietrisico binnen de vastrentende waarden portefeuille kan gemeten worden aan de hand van de creditspread. Een andere indicator voor het aanwezige kredietrisico binnen de vastrentende waarden portefeuille van het fonds is de rating afgegeven door een kredietbeoordelaar. Een AAA rating impliceert dat de vastrentende waarden belegging een zeer laag kredietrisico loopt. Daarentegen worden beleggingen die geclassificeerd staan onder 'lager dan BBB' als zeer risicovol beschouwd. Cash wordt als kredietrisicovrij beschouwd.

	2016		2015	
	€	%	€	%
<i>Rating vastrentende waarden:</i>				
AAA	28.058	48,1	20.506	39,3
AA	9.269	15,9	6.939	13,3
A	3.864	6,6	4.454	8,5
BBB	8.315	14,3	6.145	11,8
Lager dan BBB	8.149	14,0	2.517	4,8
Geen rating	675	1,1	11.656	22,3
	58.330	100,0	52.217	100,0
<i>Verdeling vastrentende waarden naar looptijd:</i>				
Resterende looptijd >= 5 jaar ¹⁾	17.982	30,8	52.217	100,0
Beleggingsfondsen	40.348	69,2	0	0,0
	58.330	100,0	52.217	100,0

1) Het pensioenfonds belegt enerzijds in beleggingsfondsen die vanwege de herbeleggingen in principe nooit afl open en anderzijds in staatsobligaties met een looptijd langer dan 5 jaar.

Hoogte buffer

Binnen de berekening van het standaardmodel wordt een kredietrisico becijferd conform de ratingverdeling van de vastrentende waardenportefeuille. Naar mate de rating slechter wordt neemt de te hanteren buffer toe. Afgaande op de hierboven genoemde ratingverdeling resulteert dit in een buffer voor het feitelijk kredietrisico van 4.692 (3,2%) en voor het strategisch kredietrisico van 5.873 (4,0%).

Verzekeringstechnisch risico

Binnen het verzekeringstechnische risico worden in principe alleen risico's meegenomen die verband houden met sterfte. Het omvat de risico's als gevolg van afwijkingen ten opzichte van de verwachte sterfte en afwijkingen van de verwachte sterftetrend (langlevenrisico). Tot het verzekeringstechnische risico worden gerekend: procesrisico, risico-opslag voor afwijkingen ten opzichte van de sterftetrend en negatieve stochastische afwijkingen van de verwachtingswaarde. Deze drie risico's bedragen een percentage van de op actuele waarde berekende technische voorziening. Het procesrisico neemt af naarmate het deelnemersbestand toeneemt, omdat het sterfteproces dan beter kan worden geschat. De beide andere risicofactoren houden respectievelijk rekening met de onzekerheid in de sterftetrend en met de negatieve stochastische afwijkingen.

In verband met het langlevensrisico wordt aanvullend boven het hanteren van de prudente grondslagen, de Voorziening toekomstige sterfteontwikkeling gevormd.

Hoogte buffer

De buffer voor het feitelijk verzekeringstechnisch risico bedraagt 4.932 (3,4%) en voor het strategisch verzekeringstechnisch risico 4.932 (3,4%) ultimo 2016.

Liquiditeitsrisico

Het fonds loopt het risico dat het niet over voldoende liquide financiële middelen beschikt om op het beoogde moment aan de pensioenuitkeringsverplichtingen te voldoen. Ten behoeve van risicomanagement en het prudent person beginsel dient het fonds rekening te houden met liquiditeitsrisico, hetgeen kan resulteren in het aanhouden van een reserve in het eigen vermogen. In het standaardmodel is de gevoeligheid van het vereist eigen vermogen voor het liquiditeitsrisico vooralsnog gelijkgesteld aan 0%. Bij een verdere vergrijzing van de Nederlandse samenleving kan het liquiditeitsrisico in de toekomst een meer prominente rol gaan spelen. Naast het bovenstaande liquiditeitsrisico is er ook sprake van een liquiditeitsrisico als een lange periode vooraf gaat aan de volledige verkoop van een beleggingsobject. Dit beleggingsobject is dan illiquide. Beleggingen in (niet-beursgenoteerd) vastgoed en in hedge funds worden vaak als illiquide betiteld. De verhoging van de standaardschok is gekoppeld aan de verwachte verkoopperiode. Naarmate de verwachte verkoopperiode langer is, wordt de standaardschok voor deze categorie meer verhoogd.

Concentratierisico

Concentratierisico's kunnen optreden bij een concentratie van de portefeuille in regio's, economische sectoren of tegenpartijen. De spreiding van de portefeuille is in de toelichting op de balans nader toegelicht. Ook "grote posten" zijn aan te duiden als een vorm van concentratierisico. Om te bepalen welke posten hieronder vallen moeten per beleggingscategorie alle instrumenten met dezelfde debiteur worden gesommeerd.

	2016		2015	
	€	%	€	%
Onroerende zaken				
<i>Verdeling onroerende zaken per sector:</i>				
Kantoren	2.427	29,3	2.554	31,9
Winkels	3.897	47,1	3.647	45,5
Woningen	1.954	23,6	1.788	22,3
Overige	0	0,0	23	0,3
	8.278	100,0	8.012	100,0
<i>Verdeling onroerende zaken per regio:</i>				
Europa	8.278	100,0	8.012	100,0
	8.278	100,0	8.012	100,0

Grote posten: onroerende zaken van eenzelfde uitgevende instelling groter dan 5% van de totale beleggingen in onroerende zaken

CBRE Dutch Retail Fund II BV	2.154	26,0	2.218	27,7
CBRE Dutch Office Fund	2.049	24,8	1.866	23,3
CBRE Property Fund Central and Eastern Europe	2.037	24,6	1.945	24,3
CBRE Dutch Residential Fund II BV	1.952	23,6	1.786	22,3
Zakelijke waarden				
<i>Verdeling zakelijke waarden per regio:</i>				
Europa	28.803	31,1	31.117	36,9
Noord-Amerika	52.894	57,2	38.056	45,1
Midden- en Zuid-Amerika	514	0,6	400	0,5
Azië	2.662	2,9	2.627	3,1
Oceanië	6.382	6,9	11.357	13,5
Overige	1.289	1,3	791	0,9
	92.544	100,0	84.348	100,0

	2016		2015	
	€	%	€	%
<i>Verdeling zakelijke waarden per sector:</i>				
Financiële instellingen	18.817	20,3	16.764	19,9
Informatietechnologie	12.388	13,4	11.739	13,9
Industriële ondernemingen	9.595	10,4	8.775	10,4
Niet-cyclische consumentengoederen	9.928	10,7	8.759	10,4
Cyclische consumentengoederen	11.114	12,0	10.836	12,8
Energie	6.388	6,9	6.037	7,2
Nutsbedrijven	2.527	2,7	2.493	3,0
Telecommunicatie	3.389	3,7	3.020	3,6
Basisindustrieën	5.229	5,7	4.294	5,1
Gezondheidszorg	10.789	11,7	10.884	12,9
Andere sectoren	2.380	2,5	747	0,9
	92.544	100,0	84.348	100,0

Grote posten: zakelijke waarden van eenzelfde uitgevende instelling groter dan 5% van de totale beleggingen in zakelijke waarden

BlackRock MSCI US Equity Index Fund B	35.245	38,1	30.871	36,6
BlackRock MSCI Europe Index Fund B	25.423	27,5	24.326	28,8
UBS Luxembourg IF Key Selection Global Equity BA Fund	18.033	19,5	16.717	19,8
BlackRock MSCI Pacific RIM ex-Japan Fund B	5.378	5,8	4.839	5,7

Vastrentende waarden

Verdeling vastrentende waarden per regio:

Europa	53.888	92,4	41.658	79,9
Noord-Amerika	-56	-0,1	0	0,0
Midden- en Zuid-Amerika	138	0,2	2	0,0
Azië	13	0,0	0	0,0
Oceanië	148	0,3	0	0,0
Overig	4.199	7,2	10.557	20,1
	58.330	100,0	52.217	100,0

Grote posten: vastrentende waarden van eenzelfde uitgevende instelling groter dan 5% van de totale beleggingen in vastrentende waarden

	2016		2015	
	€	%	€	%
Pimco GIS Euro Ultra Long Duration EUR	21.760	37,3	19.365	37,1
Nederlandse Staatsobligaties	17.319	29,7	15.547	29,8
Lyxor Ultra Long Duration Euro Government FTSE MTS 25+ jr.	7.407	12,7	6.753	12,9
iShares Euro Government Bond 15-30 jr. UCITS ETF	5.592	9,6	5.321	10,2
UBS Lux Bond Fund - Euro High Yield	5.287	9,1	4.903	9,4

Hoogte buffer

In het standaardmodel is geen rekening gehouden met een buffer voor concentratierisico. Het risico dient sec kwalitatief toegelicht te worden. In boekjaar 2015 werd wel een additionele buffer voor concentratierisico becijferd. Het betroffen landenconcentraties binnen de vastrentende waarden portefeuille die meer dan 2% van de totale marktwaarde van de beleggingsportefeuille in beslag namen en een slechtere rating dan AAA hadden. Conform afstemming met DNB wordt hiervoor in boekjaar 2016 geen additionele buffer meer becijferd.

Operationeel risico

Operationeel risico is het risico dat ontstaat als gevolg van het falen of tekortschieten van interne processen, menselijke en technische tekortkomingen of onverwachte externe gebeurtenissen. Ten behoeve van haar risicomanagement dient het fonds rekening te houden met het operationeel risico, hetgeen kan resulteren in het aanhouden van een reserve in het eigen vermogen. In het standaardmodel is de gevoeligheid van het eigen vermogen voor het operationeel risico gelijkgesteld aan 0%.

Actief beheer risico

Actief beheer risico ontstaat doordat vermogensbeheerders actief beheer voeren op (delen van) de beleggingsportefeuille. Onder actief beheer worden afwijkende posities in portefeuilles verstaan die worden ingenomen ten opzichte van strategische benchmarks. De mate van actief beheer wordt bepaald aan de hand van de tracking error. Een lage tracking error impliceert dat het feitelijke rendement dicht bij de gekozen benchmark ligt, terwijl een hoge tracking error aangeeft dat het rendement duidelijk van de benchmark afwijkt. Een hogere tracking error impliceert een hoger actief beheer risico.

Hoogte buffer

Bij de berekening van het vereist eigen vermogen wordt alleen een actief beheer risico becijferd voor de aandelenportefeuille indien de tracking error groter is dan 1%. Voor het pensioenfonds resulteert een buffer voor het feitelijk actief beheer risico van 1.724 (1,2%) en voor het strategisch actief beheer risico van 1.548 (1,1%), omdat de tracking errors bedragen: 3,28% voor aandelen ontwikkelde markten en 3,47% voor aandelen opkomende markten.

Effect toerekenen naar totale vereiste dekkingsgraad

Om van de vereiste dekkingsgraad voor risico fonds te geraken tot de vereiste dekkingsgraad dient een aanpassing van -3,3%-punt toegevoegd te worden op basis van de feitelijke verdeling en een aanpassing van -3,1%-punt op basis van de strategische verdeling. Deze aanpassingen dienen gemaakt te worden omdat het fonds een technische voorziening voor risico deelnemers heeft.

De jaarrekening is vastgesteld te Utrecht d.d. 22 juni 2017.

Het bestuur

H.J.J. Debrauwer
voorzitter

D.H.M. Geerlings
secretaris

J.H.M. ten Berge
bestuurder

B.J. Leeftink
bestuurder

A.U.M. Gengler
bestuurder

Overige gegevens

Resultaatbestemming

Statutaire bepalingen omtrent de resultaatbestemming

In de statuten is geen bepaling opgenomen over de resultaatbestemming.

Actuariële verklaring

Opdracht

Door Stichting Pensioenfonds Pensura te Utrecht is aan Towers Watson Netherlands B.V. de opdracht verleend tot het afgeven van een actuariële verklaring als bedoeld in de Pensioenwet over het boekjaar 2016.

Onafhankelijkheid

Als waarmede actuaris ben ik onafhankelijk van Stichting Pensioenfonds Pensura, zoals vereist conform artikel 148 van de Pensioenwet. Ik verricht geen andere werkzaamheden voor het pensioenfonds.

Gegevens

De gegevens waarop mijn onderzoek is gebaseerd, zijn verstrekt door en tot stand gekomen onder de verantwoordelijkheid van het bestuur van het pensioenfonds.

Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie heb ik mij gebaseerd op de financiële gegevens die ten grondslag liggen aan de jaarrekening.

Afstemming accountant

Op basis van de door mij en de accountant gehanteerde Handreiking heeft afstemming plaatsgevonden over de werkzaamheden en de verwachtingen bij de controle van het boekjaar. Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie als geheel heb ik de materialiteit bepaald op € 1.400.000. Met de accountant ben ik overeengekomen om geconstateerde afwijkingen boven € 70.000 te rapporteren. Deze afspraken zijn vastgelegd en de uitkomsten van mijn bevindingen zijn met de accountant besproken.

Ik heb voorts gebruik gemaakt van de door de accountant in het kader van de jaarrekeningcontrole onderzochte basisgegevens. De accountant van het pensioenfonds heeft mij geïnformeerd over zijn bevindingen ten aanzien van de betrouwbaarheid (materieële juistheid en volledigheid) van de basisgegevens en de overige uitgangspunten die voor mijn oordeel van belang zijn.

Werkzaamheden

Ter uitvoering van de opdracht heb ik, conform mijn wettelijke verantwoordelijkheid zoals beschreven in artikel 147 van de Pensioenwet, onderzocht of is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet. De door het pensioenfonds verstrekte administratieve basisgegevens zijn zodanig dat ik die gegevens als uitgangspunt van de door mij beoordeelde berekeningen heb aanvaard.

Als onderdeel van de werkzaamheden voor de opdracht heb ik onder meer onderzocht of:

- de technische voorzieningen, het minimaal vereist eigen vermogen en het vereist eigen vermogen toereikend zijn vastgesteld;
- de kostendekkende premie voldoet aan de gestelde wettelijke vereisten;
- het beleggingsbeleid in overeenstemming is met de prudent-person regel.

Voorts heb ik mij een oordeel gevormd over de vermogenspositie van het pensioenfonds. Daarbij heb ik mij gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen en is mede het financieel beleid van het pensioenfonds in aanmerking genomen.

Mijn onderzoek heb ik zodanig uitgevoerd, dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de resultaten geen onjuistheden van materieel belang bevatten.

De beschreven werkzaamheden en de uitvoering daarvan zijn in overeenstemming met de binnen het Koninklijk Actuarieel Genootschap geldende normen en gebruiken en vormen naar mijn mening een deugdelijke grondslag voor mijn oordeel.

Oordeel

De technische voorzieningen zijn, overeenkomstig de beschreven berekeningsregels en uitgangspunten, als geheel gezien, toereikend vastgesteld.

Het eigen vermogen van het pensioenfonds is op de balansdatum lager dan het wettelijk vereist eigen vermogen, maar niet lager dan het wettelijk minimaal vereist eigen vermogen.

Met inachtneming van het voorafgaande heb ik mij ervan overtuigd dat is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet met uitzondering van artikel 132. Ten aanzien van artikel 135 (prudent person) merk ik op dat Pensioenfonds een plan van aanpak heeft opgesteld om de opzet en monitoring rondom het beleggingsbeleid te verbeteren.

De beleidsdekkingsgraad van het pensioenfonds op balansdatum is lager dan het minimaal vereist eigen vermogen.

Mijn oordeel over de vermogenspositie van Stichting Pensioenfonds Pensura is gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen. De vermogenspositie is naar mijn mening niet voldoende, omdat het aanwezig eigen vermogen lager is dan het vereist eigen vermogen.

Apeldoorn, 22 juni 2017

Drs. J.L.A. Schilder AAG
Verbonden aan Towers Watson Netherlands B.V.

Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Aan: het Bestuur van Stichting Pensioenfonds Pensura

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen jaarrekening 2016

Ons oordeel

Naar ons oordeel geeft de in dit jaarverslag opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en samenstelling van het vermogen van Stichting Pensioenfonds Pensura per 31 december 2016 en van het resultaat en kasstromen over 2016, in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 van het in Nederland geldende Burgerlijk Wetboek (BW).

Wat we gecontroleerd hebben

Wij hebben de jaarrekening 2016 van Stichting Pensioenfonds Pensura (de Stichting) te Utrecht gecontroleerd.

De jaarrekening bestaat uit:

- 1 de balans per 31 december 2016;
- 2 de staat van baten en lasten en het kasstroomoverzicht over 2016; en
- 3 de toelichting met een overzicht van de grondslagen voor financiële verslaggeving en overige toelichtingen.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening'.

Wij zijn onafhankelijk van de Stichting zoals vereist in de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Controleaanpak

Samenvatting

Goedkeurende controleverklaring.

Materialiteit

- Materialiteit van EUR 1,4 miljoen, 0,9% van het pensioenvermogen.

Kernpunten

- De waardering van beleggingen.
- De waardering van de technische voorzieningen.

Materialiteit

Op basis van onze professionele oordeelsvorming hebben wij de materialiteit voor de jaarrekening als geheel bepaald op EUR 1,4 miljoen (2015: EUR 1,4 miljoen). Voor de bepaling van de materialiteit wordt uitgegaan van het pensioenvermogen per 31 december 2016 (circa 0,9%). Wij beschouwen het pensioenvermogen als de meest geschikte benchmark, omdat het pensioenvermogen een bepalende factor is in de berekening van de beleidsdekkingsgraad die de financiële positie van de Stichting weergeeft. Wij houden ook rekening met afwijkingen en/of mogelijke afwijkingen die naar onze mening voor de gebruikers van de jaarrekening om kwalitatieve redenen materieel zijn.

Wij hebben met het Bestuur afgesproken dat wij tijdens onze controle geconstateerde afwijkingen boven de EUR 70 duizend aan het Bestuur rapporteren alsmede kleinere afwijkingen die naar onze mening om kwalitatieve redenen relevant zijn.

Reikwijdte van de controle

Uitbesteding van bedrijfsprocessen aan dienstverleners

De Stichting heeft het beheer van de beleggingen uitbesteed aan KAS BANK N.V. De pensioenadministratie is uitbesteed aan AZL N.V. De jaarrekening wordt opgesteld op basis van informatie over de beleggingen en beleggingsopbrengsten die is verstrekt door KAS BANK N.V. en informatie over de technische voorzieningen, premiebijdragen en pensioenuitkeringen en overige financiële posten die is verstrekt door AZL N.V.

Gegeven onze eindverantwoordelijkheid voor het oordeel zijn wij verantwoordelijk voor het verwerven van inzicht in de aard en de significantie van de door de dienstverleners verleende diensten en in het effect ervan op de voor de controle relevante interne beheersing van de Stichting. Op basis hiervan identificeren wij de risico's op een afwijking van materieel belang en zetten wij controlewerkzaamheden op en voeren wij deze uit om op deze risico's in te spelen.

Bij de uitvoering van onze controle maken wij gebruik van de werkzaamheden en bevindingen van andere onafhankelijke accountants inzake de voor de Stichting relevante interne beheersingsmaatregelen van KAS BANK N.V. en AZL N.V., zoals weergegeven in de specifiek daarvoor opgestelde (ISAE 3402-type II-)rapportages.

Onze controlewerkzaamheden bestaan uit het bepalen van de minimaal verwachte interne beheersingsmaatregelen en het bespreken van de beheersomgeving bij de dienstverlener met vertegenwoordigers van de dienstverlener. Op basis daarvan evalueren wij de in de ISAE 3402-rapportage beschreven interne beheersingsmaatregelen, verrichte werkzaamheden ter toetsing van de effectieve werking gedurende 2016 en de uitkomsten daarvan. Ook beoordelen wij de evaluatie door het bestuur van de kwaliteit van de uitbesteding aan KAS BANK N.V. en AZL N.V.

Wij hebben eigen gegevensgerichte analyses uitgevoerd waarbij wij de uitkomsten van directe beleggingsopbrengsten, premiebijdragen en uitkeringen hebben getoetst op basis van verwachtingen die wij zelf hiervoor hebben ontwikkeld. Wij hebben door middel van deelwaarnemingen beleggingen, beleggingsstromen, mutaties in de pensioenadministratie, premiebijdragen en uitkeringen aan de hand van brondocumentatie bij de dienstverlener onderzocht.

Door bovengenoemde werkzaamheden op de uitbesteede bedrijfsprocessen en aanvullende eigen werkzaamheden hebben wij voldoende en geschikte controle-informatie met betrekking tot de beleggingen, beleggingsstromen en -opbrengsten, (mutaties in) deelnemergevens en aanspraken die resulteren in (wijzigingen in) de technische voorzieningen, premiebijdragen en uitkeringen verkregen.

De kernpunten van onze controle

In de kernpunten van onze controle beschrijven wij zaken die naar ons professionele oordeel het meest belangrijk waren tijdens onze controle van de jaarrekening. De kernpunten van onze controle hebben wij met het Bestuur gecommuniceerd, maar vormen geen volledige weergave van alles wat is besproken.

Wij hebben onze controlewerkzaamheden met betrekking tot deze kernpunten bepaald in het kader van de jaarrekeningcontrole als geheel. Onze bevindingen ten aanzien van de individuele kernpunten moeten in dat kader worden gezien en niet als afzonderlijke oordelen over deze kernpunten.

De waardering van beleggingen

Omschrijving

De beleggingen vormen een significante post op de balans van de Stichting. Alle beleggingen dienen conform de Pensioenwet te worden gewaardeerd op marktwaarde. Uit noot 1 bij de toelichting op de jaarrekening blijkt dat voor EUR 80,4 miljoen (51%) van de beleggingen van de Stichting de waardering gebaseerd is op marktnoteringen en EUR 78,7 (49%) van de beleggingen van de Stichting de waardering gebaseerd is op afgeleide marktnoteringen en andere geschikte waarderingsmodellen. De beleggingen waar de waardering gebaseerd is op afgeleide marktnoteringen en andere geschikte waarderingsmodellen bestaan voor EUR 70,4 miljoen uit zakelijke waarden en voor EUR 8,3 miljoen uit indirect vastgoed. Het bepalen van de marktwaarde voor deze beleggingen is complex(er) en bevat subjectieve schattingselementen.

Het maken van de schattingen vergt een hoge mate van oordeelsvorming van het bestuur, waarbij gebruik wordt gemaakt van modellen. Gezien de invloed hiervan op de waardering van de beleggingen, het saldo van baten en lasten, het eigen vermogen en de beleidsdekkingsgraad, vormde de waardering van beleggingen met behulp van schattingen een kernpunt in onze controle.

In de toelichting op pagina 46 geeft de Stichting de gehanteerde waarderingsgrondslagen weer. In noot 1 zijn de gehanteerde waarderingsmethoden en belangrijke veronderstellingen voor waardering van de beleggingen uiteengezet.

Het evalueren van de waarderingsgrondslagen en het vaststellen van de juistheid en toereikendheid van de toelichtingen vormden onderdeel van onze werkzaamheden.

Onze aanpak

Voor individueel significante beleggingen, waarvoor de waardering tot stand komt met behulp van schattingen, maken wij gebruik van de beheersmaatregelen die zijn ingericht bij de vermogensbeheerder en die onderdeel zijn van de ISAE 3402 type II-rapportage (waarbij een goedkeurend assurancerapport van de accountant is afgegeven). Deze relevante beheersmaatregelen zijn gericht op de aanstelling van betrouwbare fondsmanagers enerzijds en de betrouwbare aanlevering van, en toereikende evaluatie op, periodieke performancecijfers anderzijds. Daarnaast hebben wij de aansluiting vastgesteld tussen de financiële administratie en actuele financiële rapportages van de vermogensbeheerder.

De waardering van beleggingen gebaseerd op marktnoteringen hebben wij onderzocht met gebruikmaking van een eigen waarderingsspecialist. Onze waarderingsspecialist heeft de gehanteerde waarderingsmodellen vergeleken met zelfstandig in de markt waarneembare prijzen.

De waardering van beleggingen in zakelijke waarden is gebaseerd op afgeleide marktnoteringen. De waardering van beleggingen in indirect vastgoed is gebaseerd op andere geschikte waarderingsmodellen. De waardering van deze beleggingen hebben wij getoetst aan de hand van recente, door een andere onafhankelijke accountant gecontroleerde jaarrekeningen. Wij hebben hierbij onder meer aandacht besteed aan consistentie met de waarderingsgrondslagen van de Stichting ten opzichte van die van het

beleggingsfonds alsmede de strekking van de verklaring van de andere onafhankelijke accountant. Significante afwijkingen zijn door ons nader onderzocht. Bovendien hebben wij ook de monitoring van de uitvoeringsorganisatie op recente financiële informatie van de beleggingen na balansdatum in onze werkzaamheden betrokken.

Onze observatie

Wij hebben geconstateerd dat de gehanteerde waarderingsgrondslagen en gehanteerde waarderingsmethodieken voor de beleggingen in overeenstemming zijn met de geldende verslaggevingsregels en geschikt zijn om te kunnen komen tot een marktwaarde van deze beleggingen. Wij hebben eveneens geconstateerd dat de toelichtingen op de beleggingen adequaat zijn. Wij vinden de waardering van de beleggingen evenwichtig bepaald.

De waardering van de technische voorzieningen

Omschrijving

De technische voorzieningen vormen een significante post op de balans van de Stichting en worden gewaardeerd op actuele waarde (marktwaarde). De waardering van de technische voorziening komt tot stand door middel van een berekening waarin aanspraakgegevens van deelnemers met behulp van belangrijke schattingen over levensverwachtingen, kostenniveaus en arbeidsongeschiktheid worden vertaald naar verwachte toekomstige kasstromen (uitkeringen). De kasstromen worden contant gemaakt tegen de marktrente (rentetermijnstructuur zoals gepubliceerd door De Nederlandsche Bank).

Het maken van de schattingen vergt een hoge mate van oordeelsvorming van het bestuur, waarbij gebruik wordt gemaakt van actuariële modellen en het bestuur zich laat adviseren door actuariel deskundigen. Gezien complexiteit en de invloed hiervan op de hoogte van de technische voorzieningen, het saldo van baten en lasten, het eigen vermogen en de beleidsdekkingsgraad, vormde de waardering van de technische voorzieningen een kernpunt in onze controle.

Het bestuur heeft in de toelichting op pagina 47 en 48 de waarderingsgrondslagen en veronderstellingen voor de technische voorzieningen opgenomen. Op pagina 63 (risicoparagraaf) is de gevoeligheid van de berekening van de technische voorzieningen voor schattingen uiteengezet.

Het evalueren van de waarderingsgrondslagen en het vaststellen van de juistheid en toereikendheid van de toelichtingen vormden onderdeel van onze werkzaamheden.

Onze aanpak

Bij onze controle maken wij gebruik van de werkzaamheden van de certificerend actuaris die door de Stichting is aangesteld. Wij hebben bij aanvang van de controle en bij afronding ervan afstemming gehad met de certificerend actuaris over de te volgen aanpak, de attentiepunten en de uitkomsten.

Wij hebben de door het bestuur gehanteerde schattingsmethoden en veronderstellingen geëvalueerd. Hierbij hebben wij de consistentie, prudentie en actualiteit van de schattingsmethode en veronderstellingen betrokken. Wij hebben de onderbouwing van de veronderstellingen door het bestuur geëvalueerd aan de hand van een toetsing van de historische betrouwbaarheid daarvan en algemeen geactualiseerde uitgangspunten zoals overlevingskansen. De gehanteerde schattingsmethoden en veronderstellingen hebben wij besproken met de certificerend actuaris en geëvalueerd. Onze werkzaamheden omvatten verder het evalueren van de uitkomst van de actuariële analyse van het resultaat in relatie tot eerder gemaakte schattingen en kasstroomprojecties. Bij de uitvoering van deze werkzaamheden hebben wij gebruikgemaakt van een eigen actuaris.

Onze observatie

Wij vinden de waardering van de technische voorzieningen evenwichtig bepaald en de toelichting toereikend.

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen andere informatie

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvat het jaarverslag andere informatie, die bestaat uit:

- Meerjarenoverzicht;
- Bestuursverslag;
- Overige gegevens;

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie:

- met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat;
- alle informatie bevat die op grond van Titel 9 Boek 2 BW is vereist.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat.

Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in Titel 9 Boek 2 BW en de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het Bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het bestuursverslag en de overige gegevens in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW.

Beschrijving van verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van het Bestuur en voor de jaarrekening

Het Bestuur is verantwoordelijk voor het opmaken en het getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW. In dit kader is het Bestuur verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing als het Bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het Bestuur afwegen of de Stichting in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van genoemd verslaggevingsstelsel moet het Bestuur de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij het Bestuur het voornemen heeft om de Stichting te liquideren of de bedrijfsactiviteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is. Het Bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gereede twijfel zou kunnen bestaan of de Stichting haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

Het bestuur is verantwoordelijk voor het uitoefenen van toezicht op het proces van financiële verslaggeving van de Stichting.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate –maar geen absolute mate– van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Voor een nadere beschrijving van onze verantwoordelijkheid ten aanzien van een controle van de jaarrekening verwijzen wij naar de website van de Nederlandse Beroepsorganisatie van Accountants (NBA). https://www.nba.nl/Documents/Tools%20Vaktechniek/Standapassages/Standapassage_nieuwe_controletekst_niet_oob_variant_%20Nederlands.docx

Utrecht, 22 juni 2017

KPMG Accountants N.V.

J.C. van Kleef RA

Bijlagen

Overzicht belegd vermogen

in duizenden euro

	2016			2015		
	€	%	norm%	€	%	norm%
Onroerende zaken						
Aandelen vastgoedmaatschappijen	8.278	5,2		8.012	5,5	
Totaal onroerende zaken	8.278	5,2	15	8.012	5,5	0
Zakelijke waarden						
Aandelen beleggingsfondsen	92.544	58,0		84.348	58,1	
Totaal zakelijke waarden	92.544	58,0	45	84.348	58,1	62
Vastrentende waarden						
Obligatiefondsen	40.346	25,3		36.343	25,0	
Staatsobligaties	17.319	10,9		15.547	10,7	
Bedrijfsobligaties	665	0,4		327	0,2	
Lopende intrest	370	0,2		363	0,3	
Totaal vastrentende waarden	58.700	36,8	40	52.580	36,2	38
Overig						
Beleggingen in Schröder Euro Bonds	0	0,0		168	0,1	
Liquide middelen inzake beleggingen	58	0,0		18	0,0	
Te vorderen dividendbelasting	14	0,0		0	0,0	
	72	0,0	0	186	0,1	0
Totaal	159.594	100	100	145.126	100	100

Verslag van het verantwoordingsorgaan (VO)

Het Verantwoordingsorgaan (VO) adviseert het pensioenbestuur over in ieder geval:

- Het vaststellen en wijzigen van de vergoedingsregeling voor bestuursleden.
- Het wijzigen van het beleid ten aanzien van het verantwoordingsorgaan.
- De vorm, inrichting en samenstelling van het intern toezicht.
- Het vaststellen en wijzigen van een interne klachten- en geschillenprocedure.
- Het vaststellen en wijzigen van het communicatie- en voorlichtingsbeleid.

Dat kan gevraagd en ongevraagd. Gedurende het verslagjaar 2015 en begin 2016 is er advies gevraagd over o.a.:

- integriteitanalyse van het bestuur – aandachtspunt 'werkbelasting'
- samenstelling van de visitatie commissie
- de geschillenregeling
- het communicatieplan

Het bestuur legt jaarlijks verantwoording af aan het VO over de uitvoering gedurende het verslagjaar. Waarvan hier het verslag met de conclusies van het VO.

Boekjaar 2016 was een jaar van opvullen van de bestaande vacatures, voornamelijk in het bestuur, wat in het verleden vaak een knelpunt was om tijdig tegemoet te komen aan de stijgende trend van formaliseren en documenteren. Voor ons VO is de situatie vergelijkbaar. Toenemende verantwoordelijkheden maar weinig kandidaten. In 2016 werd selectie voor kandidaten VO uitgebreid met de mogelijkheid om actieve:slapers betrekken bij het VO, We konden zo uit een bredere populatie kandidaten werven. Met succes uiteindelijk aan het eind van het kalenderjaar.

Hiermee is een belangrijke stap gemaakt mbt de waarborging van de continuïteit waarover we ons lang zorgen hebben gemaakt. Als VO hebben we kennis genomen van het (concept) jaarverslag en de bevindingen van de visitatie commissie, alsmede de accountant en de actuaris. Er is veel aandacht uiteraard aan de risicobeheersing en het resultaat van de beleggingen. Een positief beleggingsresultaat en de herstellpremie hebben het afgelopen jaar aan het eind van het jaar (en begin 2017) tot verbeterde dekingsgraad geleid. Het afgelopen jaar is er een verbetering aangaande de formalisering van genomen besluiten. Het kan altijd beter, maar voor 2017 is het de puntjes op de 'i' zetten

Als aanbevelingen willen we de volgende punten meegeven:

Evenals de visitatiecommissie, delen wij de zorgen over het ICT risico, wat herhaaldelijk recent in het nieuws is geweest. Naast dat onze partners in hun SLA duidelijk weer moeten geven, hoe ze met de risico's omgaan, vinden wij het van belang dat het bestuur duidelijk de vraag stelt aan onze partners, hoe de actuele ontwikkelingen de gebruikte toetsingsnorm hebben bijgesteld.

Een ander punt is het communicatiebeleid. Dat is opgesteld in 2016, daar heeft het VO positief op gereageerd. De uitvoering blijkt passief en informatief gericht. Alle informatie is beschikbaar maar we weten niet duidelijk hoe dit ervaren wordt door de deelnemers. Ook weten we niet welke type vragen er binnen komen bij AZL. De kennis daarover zou nuttig zijn om een actiever beleid te voeren. Natuurlijk, er is ook weinig vraag / behoefte vanuit de deelnemers groep, maar een beleid moet wel invulling krijgen.

Met het uitvoeren van het jaarwerk is qua tijd op het kritieke pad geëindigd. Het lijkt ingegeven door onvoldoende rekening te houden met / regelen van piekbelasting bij de accountant. Ook de geleverde output van de accountant had meer nuttige aanbevelingen kunnen hebben

Reactie van bestuur

Het bestuur is blij met het oordeel van het Verantwoordingsorgaan dat door het bestuur in 2016 belangrijke stappen zijn gezet met betrekking tot de bestuurlijke continuïteit en het verder vormgeven van het beleid. We zullen de aanbevelingen inzake de beheersing van de ICT-risico's, het communicatiebeleid en het goed laten verlopen van het jaarwerk ter harte nemen en daarover in het overleg met het Verantwoordingsorgaan over terugkoppelen. Het bestuur bedankt het Verantwoordingsorgaan voor het gedane werk en de samenwerking.

Samenvatting Bevindingen Visitatie Stichting Pensioenfonds Pensura 2016

1. Inleiding

Het bestuur heeft VCHolland en daarmee de leden van de visitatiecommissie, na advies van het Verantwoordingsorgaan (VO) van het Fonds, de opdracht gegeven tot de uitvoering van een visitatie bij het Fonds in het kader van een driejaarscyclus van visitaties zoals met het Fonds is overeengekomen.

De visitatiecommissie (VC) heeft tot (wettelijke) taak toezicht te houden op (de totstandkoming van) het beleid van het bestuur en op de algemene gang van zaken in het Fonds.

De visitatiecommissie is ten minste belast met het toezien op een adequate risicobeheersing en evenwichtige belangenafweging door het bestuur en legt verantwoording af over de uitvoering van de taken aan het verantwoordingsorgaan en de werkgever en in het jaarverslag.

Het intern toezicht vervult zijn taak zodanig dat het bijdraagt aan het effectief en slagvaardig functioneren van het Fonds en aan een beheerste en integere bedrijfsvoering.

VCHolland heeft voor de uitvoering van visitaties een werkwijze ontwikkeld die uiteindelijk uitmondt in een rapportage over de bevindingen en het oordeel van de visitatiecommissie. De visitatieperiode strekte zich uit tot de op 31 december 2016 beschikbare informatie.

2. Oordeel/Bevindingen

Samenvattend oordeel:

De VC is van oordeel dat het beleid van het bestuur evenwichtig en op een zorgvuldige manier tot stand is gekomen en uitgevoerd. Het bestuur heeft een verbeteragenda met betrekking tot het beleggingsproces en risicobeheer. De VC is van oordeel dat het Fonds hierbij de prioriteiten adequaat stelt en gedurende 2016 goede voortgang heeft geboekt.

a. Follow up vorige visitatie

De VC is van oordeel dat op toereikende wijze aandacht is besteed aan de opvolging van de aanbevelingen uit de vorige visitatie.

b. Algemene gang van zaken

Het bestuur geeft er blijk van voldoende voeling te hebben met de veranderde omgeving, wijzigingen in wet- en regelgeving en in financiële en niet-financiële ontwikkelingen binnen het Fonds. De VC doet enkele aanbevelingen ten aanzien van het blijven volgen van het hoge niveau van uitvoeringskosten. Daarnaast heeft de VC geconstateerd dat het verslaggevingsproces met betrekking tot de pensioen-specifieke onderwerpen beter kan.

c. Governance

De VC is van oordeel dat goed pensioenbestuur en beheerste en integere bedrijfsvoering adequaat geborgd zijn. Het VO opereert naar behoren en wordt tijdig om advies gevraagd. De verslaggeving van het VO kan nog verder worden geëxpliciteerd.

d. Geschiktheid

De VC is van oordeel dat het Fonds voldoende onderneemt om de geschiktheid van de fondsorganen en haar leden afzonderlijk te bewaken.

e. Beleggingen

Mede naar aanleiding van de opmerkingen van de externe actuaire naar aanleiding van het jaarwerk 2015 heeft het Fonds de organisatie versterkt en een verbeterplan opgesteld. In het kader van dit verbeterplan doet de VC een aantal aanbevelingen die met name zien op een bezinning op de beleggingscyclus ten aanzien van de gewenste kritische risico- en prestatie-indicatoren en de manier waarop deze in de periodieke rapportages tot uitdrukking moeten komen, en een consistente vastlegging in alle relevante fondsdocumenten van de beleggingscyclus. Overigens is de VC van oordeel dat het Fonds goede voortgang maakt met het verbeterplan en de prioriteiten juist stelt.

f. Risico's

Het Fonds is voornemens verdere stappen te zetten in risicomanagement door een integraal risicomanagement-beleidsplan op te stellen en jaarlijks de beschikbare risicomatrix te actualiseren. De VC juicht dit voornemen toe, moedigt het Fonds aan om dit voornemen met voortvarendheid uit te voeren en het plan / de risicomatrix onderdeel te maken van de (dagelijkse) beleidsvoering. Dit "levende" risicobeeld kan dan ook als norm dienen voor de risico's die uitbestedingspartners in hun processen adresseren en waarover zij (in hun ISAE verslagen) rapporteren. ICT risico's is één van de onderwerpen waarvan de transparantie verder kan worden verbeterd. Het Fonds analyseert de integriteitsrisico's voldoende. Dit kan nog verder worden verbeterd door de cyclus van inventarisatie, analyse, toetsing, evaluatie en bijsturing tot een periodiek proces te maken.

g. Communicatie

De VC is van oordeel dat het Fonds een adequaat communicatiebeleid heeft geformuleerd en uitvoert. De VC beveelt aan om aandacht te besteden aan de evaluatie van de communicatie en te overwegen om innovatieve middelen (bijvoorbeeld een geïndividualiseerde pensioenplanner) in te zetten.

De visitatiecommissie
Henk Hanneman
Frank Rijksen
Niek de Jager

Reactie van bestuur

Het bestuur heeft kennis genomen van het rapport van de visitatiecommissie over het jaar 2016. Samen met het verantwoordingsorgaan en de visitatiecommissie is het rapport besproken in een bestuursvergadering. Het bestuur kan zich vinden in het samenvattende oordeel dat de visitatiecommissie heeft geformuleerd. Ook herkent zij zich in de aanbevelingen die worden gedaan en zij zal dan ook de gewenste inspanning plegen om deze zo goed als mogelijk en wenselijk op te volgen dan wel goed proberen uit te leggen wanneer en waarom zij daar soms anders over denkt. Verheugd is het bestuur ook met de constatering van de visitatiecommissie dat het pensioenfonds met haar verbeteragenda goede voortgang boekt en de juiste prioriteiten stelt. Het bestuur bedankt de visitatiecommissie voor het geleverde werk en de prettige samenwerking tussen partijen om tot dit rapport te komen.